

चांदोबा

जून १९७०

ज्ञानाच्या प्रकमझ

एका भावी अंबादास नावाचा एक शेतकरी रहात असे. त्याच्या शेजारी अंबू मावशी नावाची एक बाई झोपडी बांधून होती रहात असे. ती आपल्या अंगणात व परसात कुळ-झाडे लावून फुले येत ती विकत असे. त्यावर तिला पोट्यापाण्यामुळे पैसे मिळत. अंबूनानेही शाव वपणाचा एक नासू होता.

अंबादासाला एकदा अंबूमावशीचे अंगण आपल्या अंगणात मिळवून घ्यावे असे वाटले. त्याने अंबूमावशीला येऊन तसे विचारले. म्हणाला-“मावशी! मी आपले अंगण थोडे मोठे करावे म्हणतो. तुम्ही तुमची ही भोवती जमीन मला बेकन टाका. तुम्हाला चार पैसे मी नक्कीच देईन.”

ती म्हणाली-“बाबा! मला व माझ्या नातवाला डेकायला आहे ती एवढीच जमीन व झोपडे, माझी सून, मुलगा व त्याचे

बाधा याच झोपडीत आम्हांला सोडून गेले. माझा देह मी येथेच सोडला तर माझ्या आत्म्याला थोडी शांती मिळेल.”

अंबादासाने अनेक प्रकारे म्हातारीची समजूत घालण्याचा यत्न करून पाहिला, पण काही उपयोग झाला नाही. तेव्हा रागावून बसून म्हणाला-“अशा अंध्या-काळपर्यंत तू ही झोपडी रिकामी केली नाहीस तर पहा!”

“मी आपली झोपडी रिकामी करू, म्हणतो? ती का? मी येथून हलणार नाही. पाहो, तू काय करतोस ते!” म्हातारीचे तितक्याच कडक आवाजात उत्तर दिले.

अंबादासाने म्हातारीला अजूनबरोने तिच्या झोपडीबाहेर हाकलून द्यायचे ठरविले. त्याचे मोकरांकरवी म्हातारीचे सामान झोपडीबाहेर फेकविले आणि झोपडी पाडून टाकली.

म्हातारी गावच्या सरपंचाकडे अंबादास विरुद्ध फिर्याद केली. पंचांनी अंबादासला बोलावून चवकशी सुरू केली.

अंबादासने पंचासमोर आपली अबाणी दिली. तो म्हणाला-“या म्हातारीच्या मुलाने माझ्या अवळून शेंभर रुपये कर्जाऊ घेतले होते. त्याने मला कर्जरोखा लहून दिला होता. परंतु या म्हातारीने मुद्दल तर सोडाच व्याजमुद्धा दिले नाही. मी कर्जाच्या वसुलीसाठी तिची झोपडी ताब्यात घेतली.” असे सांगून त्याने एक कर्जरोखा पंचांसमोर सादर केला. त्यावर एक अंगठ्याचा ठसा पण होता.

पंचांनी तो कर्जरोखा खरा मानून अंबादासच्या बाजूने निवाडा दिला. म्हातारी वर तो अन्यायच झाला.

त्यानंतर म्हातारी दुसऱ्या एका कामी आपली झोपडी बांधून राहू लागली. पहिल्या सारखीच फुले विकून तीवर आपला उदर निर्वाह चालवू लागली.

काही दिवस लोटले. अंबादास म्हातारी-कडून काढून घेतल्यावर त्या जमिनीवर एक घर बांधण्याच्या हेतूने पाया खणू लागला. पाय खणण्याचे काम चालू होते. म्हातारी नातवाला घेऊन आलेली पाहून अंबादासला आश्चर्य वाटले. त्याने तिला पाहताच

Fullscreen

127

X

14 / 80

विचारले-“काय मावशी! कसे काय, बरं आहे ना? आज इकडे कशा काय?”

“तुम्ही भिन्नते, मी गरीब अनाथ म्हातारी. माझ्यावर थोडी कृपा वृष्टी ठेवा. एक मंडत भागायला आले आहे.” म्हातारी म्हणाली.

“कसली मंडत, विचाराल तरी!” अंबादास म्हणाला.

“मासा वातू रोज आपली जुनी ओपडी दाखव म्हणून हट्ट वस्त्र बसतो. म्हणून आले होते त्याला दाखवायला.” म्हातारी म्हणाली.

“मग दाखविलीत ना जागा! मग आपली काय?” अंबादासने विचारले.

“जाते, माझ्या जमिनीवरील टोपलीभर माती घेऊन जाते, देता का? त्या मातीची चूळ करून घ्यावी म्हणते! त्या चुलीवर सैपाक करून चार पास मिळाले म्हणजे मनाचे समाधान होईल.” म्हातारी म्हणाली.

म्हातारी म्हणाली ते ऐकून अंबादास हसू लागला. म्हणाला-“टोपलीभर मातीच ना! घेऊन जा!”

म्हातारीने टोपलीभर माती घेतली आणि म्हणाली-“मालक! जरा हात लावता का टोपलीला? पुण्य लागेल तुम्हाला!”

अंबादासने टोपली उचलायला हाड लावला, पण टोपली उचलवेली. त्याने पुष्कळ प्रयत्न करून पाहिला, धामाधुम झाला, पण टोपली उचलवेली.

म्हातारी जोरजोराने हसू लागली आणि म्हणाली-“एक टोपलीभर माती उचलवत नाही आणि ही सर्व माती तू बरोबर उचलून घेऊन कसा काय जाणार आहेस बुवा!”

अंबादासाची मान शरमेने खाली झाली. त्याच्या डोक्यात ज्ञानाचा प्रकाश पडला. आपली चूक त्याच्या लक्षात आली. त्याने त्याच जागेवर घर बांधून झाल्यावर ते म्हातारीला देऊन टाकले.

पश्चात्ताप

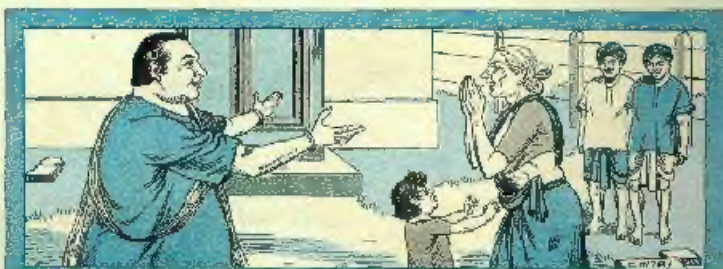
फार जुनी गोष्ट आहे, एका गावी दोन मित्र रहात असत. गोपाल बघाळ व जदार स्वभावाचा होता आणि त्याचा मित्र कृष्णाजी चिक्कू स्वभावाचा होता. गोपालला मूलवाढ काही नव्हते. म्हणून त्याने तीर्थ-यात्रा करण्याचे ठरविले. त्याच्या जवळ चारशे अक्षरफी रोख होत्या. त्याने प्रवासासाठी पंधर अक्षरफी बरोबर घेतल्या आणि बाकी तीनशे कोठे तरी ठेवून घाघचे ठरविले. परंतु कोठे व कशा ठेवायच्या हे त्याला कळलेना. म्हणून त्याने कृष्णाजीचा सल्ला विचारला.

“मी तुझ्या अक्षरफी आपल्याजवळ ठेवून घ्यायला तयार नाही रे, बावा! माझ्या मते गांवाबाहेरच्या वडाखाली त्या पुष्कळ ठेव.” कृष्णाजीने सल्ला दिला.

गोपालला तो सल्ला पसंत पडला. परंतु त्याला एक शंका वाटली, दिवसां झाडाखाली

पुष्कळ ठेवल्या तर लोकांच्या तजरेड ती गोष्ट येईल आणि मग कोणीतरी उचलून नेईल. म्हणून त्याने रात्री सर्व झोपल्यावर आपला ठेवा पुष्कळ ठेवण्याचे ठरविले. परंतु त्याला एकट्याने गांवाबाहेर वडाच्या झाडाखाली जायला धीर होईना. म्हणून त्याने सोबतीला कृष्णाजीला बरोबर घेतले. तीनशे अक्षरफी पुष्कळ ठेवल्या व पहाटे उठून काशीयात्रेला निघून गेला.

नवरा रात्री उशिरा आलेला पाहून कृष्णाजीच्या बायकोने उशिरा येण्याचे कारण विचारले. त्याने गोपालच्या अक्षरफी पुष्कळ ठेवल्या असल्याची गोष्ट सांगितली. ते ऐकून कृष्णाजीच्या बायकोला त्या उचलून आपल्याचा लोभ उत्पन्न झाला. तिने तबऱ्याला तसे सुचविले. कृष्णाजीला ते पडले नाही. पण बायको हट्टालाच घेतली व विहिरीत जीव कायला निघाली तेव्हा

सी. जी. वेंकटराव

विचारले-“काय मावशी! कते काय, बरं आहे ना? आज इकडे कसा काय?”

“तुम्ही झोनेत, नी गरीब अनाथ म्हातारी. माझ्यावर थोडी कृपा व्हाई ठेवा. एक मवत मागायला आले आहे.” म्हातारी म्हणाली.

“कसली मदत, विचाराल तरी!” अंबादास म्हणाला.

“मासा वातू रोज आपली जुनी सोपडी दाखव म्हणून हट्ट वस्त्र वसतो. म्हणून आले होते त्याला दाखवायला.” म्हातारी म्हणाली.

“मग दाखविलीत ना जागा! मग आपली काय?” अंबादासने विचारले.

“जाते, माझ्या जमिनीवली टोपलीभर माती घेऊन जाते, देता का? त्या मातीची चूळ करून घ्यावी म्हणते! त्या चुलीवर सैपाक करून चार बास मिळाले म्हणजे मनाचे समाधान होईल.” म्हातारी म्हणाली.

म्हातारी म्हणाली ते ऐकून अंबादास हसू लागला. म्हणाला-“टोपलीभर मातीच ना! घेऊन जा!”

म्हातारीने टोपलीभर माती घेतली आणि म्हणाली-“मालक! जरा हात लावता का टोपलीला? पुण्य लागेल तुम्हांला!”

अंबादासने टोपली उचलायला हात लावला. पण टोपली उचलवेलना. त्याने पुष्कळ प्रयत्न करून पाहिला, घामाघूम झाला, पण टोपली उचलवेलना.

म्हातारी जोरजोराने हसू लागली आणि म्हणाली-“एक टोपलीभर माती उचलवत नाही आणि ही सर्व माती तु बरोबर उचलून घेऊन कसा काय जाणार आहेस बुवा!”

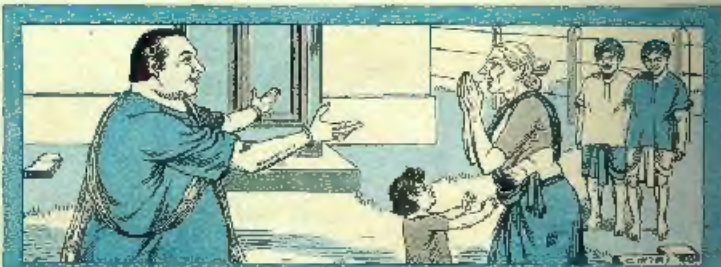
अंबादासाची मान शरमेने खाली झाली. त्याच्या डोक्यात शोनाचा प्रकाश पडला. आपली चूळ त्याच्या लक्षात आली. त्याने त्याच जागेवर घर बांधून झाल्यावर ते म्हातारीला देऊन टाकले.

स्वतःला सावरून म्हणाला-“कसे काय गोवाळ? कशी जाली काशीपात्रा?”

“होय बुवा! तुझ्या कुपेने आज्ञा तर फार छान झाली. बरं तर आता पुन्हा एकदा आपण दोघे मिळून त्या बडाच्या हाडाभरित मंले पाहिले! कारण या खंपेत देवाच्या कृपेने मला एक हजार अशरफी आज्ञा मिळाल्या आहेत. त्या अशरफी जुन्या अशरफीबरोबर ठेवून मी रामेश्वरच्या यावेला आहे, म्हणतो. उद्यां रात्री मी तुझ्या घरी येतो. आपण दोघे त्या बडाच्या हाडाभरित जाऊ.” गोपाळ म्हणाला.

गोपाळ म्हणाला ते ऐकून कुण्याजी दाब-रून गेला की दोघांना पुन्हा बडाच्या हाडा-खाली जावे लागणार. पण काय करणार? होकार देऊन त्याने गोपाळला परत पाठविले. नंतर आपल्या बायकोला म्हणाला-“आता उद्या मी बडाच्या हाडाभरित कोणते तोंड रेऊन जाऊ? बोरी तापडणार? तु माझे ऐकले नाहीस, आणि उद्याच हट्ट केलीस!”

“एवढ्या एवढ्याशा पोन्टीलाही तुम्ही हतके घाबरता काय? माझे सर्व जुनेनने दागिने गहाण ठेवून तीनशे अशरफी देऊन या. त्या पाहून गोपाळला घोर येईल आणि तो एक हजार अशरफी तेथे पुरून ठेवील.

तो रामेश्वरला निघून गेल्यावर आपण त्या सर्व अशरफी काढून घेऊन येऊ." कृष्णाजीची बायको म्हणाऱी.

कृष्णाजी आपल्या बायकोच्या चातुर्याची स्तुती करू लागला, त्याने तिचे दागिने एका सावकाराकडे गहाण ठेवून दिले आणि तीनशे अशरफी आणून नव्यान्वा झाडाखाली गुहेत ठेवल्या.

दुसऱ्या दिवशी रात्री गोपालच्यादरोबर जाण्यासाठी कृष्णाजी गोपालाची वाट पहात बसला. पण गोपाल आला नाही. मध्यरात्र उलटून येऊन होती. कृष्णाजीने गोपालाच्या घरी जाऊन दाराची कडी वाजविली, गोपाल उठून बाहेर आला आणि विचारू लागला—“काय रे कृष्णाजी! इतकी रात्र उलटून गेल्यावर कसा काय आलास?”

“जरे तूच आज रात्री दडाच्या झाडाखाली जाऊ, नव्हतास का म्हणालास?” कृष्णाजीने विचारले.

“असे होय! मला वाटले की उन्हा सकाळी तुला भेटून खरी गोष्ट सांगायी. अरे मी रामेश्वरची भावा काही दिवस गुहेत बसलो आहे. म्हणून मी काल संध्या. काळीच फिरत फिरत वडाच्या झाडाखाली गेलो आणि पुरलेल्या अशरफी घेऊन आलो.” गोपाल म्हणाला.

कृष्णाजीला ते उत्तर ऐकून घेरीच आल्हासारखे वाटले तो निराश होऊन घरी परतला आणि पडले ते सर्व बापकोला सांगितले.

“देवा! काय रे केलेस हे? आमची केवढी चूक? पाचशे अशरफी किमतीचे दागिने फक्त तीनशे अशरफी घेऊन गहाण ठेवले होते. आता ते कडे सोडवायचे?” असे म्हणत गोपालाची बायको छाती बडबून रडू लागली. कृष्णाजीला सांगलीच अकाल पडली व केलेल्या चुकीबद्दल तो पश्चात्ताप करू लागला.

पडकें दुकळ

[२८]

[तिस्रोमुख व त्याच्या साथीदारांनी रात्री एका लहानशा दीपात रात काढली. पुढाच्याचा एक नोकर तिस्रोमुखच्या कावा बुडविण्याचा प्रयत्न करीत अर्बता नांगसोमने व तात कुठ्याने ते ओळखून त्या नोकराला ठार केले. त्या नंतर चार दिवस प्रवास केल्यावर ते युरिष्क द्वीपामर पोचले. तेथे हिबोसा व विक्रमला एक ओसाड देऊळ दिसले. पुढे—]

हेकडीच्या टीकावरून त्यांना जे ओसाड त्यांना निराशा वाटली. ते देऊळ ओसाड वेळ दिसले त्या नाबूला दोघे निघाले. व पडावला खाले होते हे खरे आहे. परंतु वृश्चिक द्वीपपर्यंत पोचण्यास त्यांना अपार महाराज विक्रमसिंहांना वाटले होते तसे संकटांना तोंड दाने लागले होते. परंतु शिल्पकलेचे उत्तमोत्तम नमुने त्यांत नव्हते इतक्या सहजी ते देऊळ सापडेल याची व ते सोन्याने सजवलेले पण नव्हते. सर्व कल्पना स्वप्नातही त्यांनी केळी नव्हती. देऊळ दगडाने बांधलेले होते. गाभाऱ्यात सूर्यास्ताची वेळ होती. काळीस पडू कालीमासेची मूर्त होती, ती एका बाबूला लागला होता. ते दोघे देवळापर्यंत येऊन थोडी झुकलेली होती. मितीसल्या कोना-चीच. परंतु देवळात पाऊल टाकल्यावर दयात काही प्रकार मूर्ती होत्या. त्या

“बारीबा”

आडव्या तिडव्या पडलेल्या होत्या. शिखी व विक्रमला वाटले की त्या बहुतेक भूकंपामुळे अशा पडल्या असतील. पडक्या देवळासंबंधी त्यांनी जी कल्पना करून ठेवली होती तसे ते देऊळ नव्हते.

“विक्रम! मला वाटते, आपण ज्या देवळाच्या शोधार्थ इतके दूर कष्ट सहन करून आलो ते देऊळ हे नव्हे. तुव्या आजोबांनी ज्या देवळाविषयी ऐकले होते आणि इम्बुजर्तीच्या लोकांनी त्याचे जसे वर्णन केले होते त्या प्रमाणे या देवळात शिल्पकलेचे नमुने असायला हवे होते. त्याच प्रमाणे सोन्याच्या रंगाने ओळ

विरचून टाकणारे असेदेखील काही नाही.” शिखीमुख म्हणाला.

विक्रमकेसरी शिखीमुख जे म्हणाला ते बरोबर असल्याबद्दल हौकारार्थी मान हलवून पूर्तोजनळ गेला. त्याच वेळी एक विचू मूर्तीच्या मागून बाहेर आला व शिखीकडे जाऊ लागला. तो सामान्य विचवापेक्षा दहा बारा फट मोठा होता. विक्रमने त्याला मारण्यासाठी तलवार उपसली. त्या बरोबर मूर्तीच्या मागून तसेच मोठे आणखी दोन विचू बाहेर आले.

शिखीमुख विक्रमला अडवून म्हणाला— “विक्रम आपण असे किती विचू मारणार? ह्या द्वीपाचे नावच वृद्धिक द्वीप आहे. आपण हे राक्षसी विचू मारीत असले तर आपल्याला दुसरे काम करायला वेळ कोठून मिळणार? आपण आपले कर्तव्य विसरतां काशा नवे. म्हणून चल येथून निघून जाऊ.”

“बरोबर आहे तुझे म्हणणे. या विचवाऱ्याच्या वाटेस न जाण्यातच शहाणपण आहे. हे आपण हुडकत असलेले पडके देऊळ नव्हे.” विक्रमकेसरी म्हणाला.

शिखीमुख मान खाली करून विचार करीत देवळाबाहेर आला. चहूकडे पसरलेली पर्वतश्रेणी पाहून म्हणाला—“त्या देवळाचा

शोध काढण्यासाठी हे सर्व डोंगर व खोरी चालवी चालवी लावतील. परंतु फार सावधगिरीने आपण आपले काम केले पाहिजे. कारण तो पुजारी आपला बंध करण्यासाठी लपून बसलेला आहे. केव्हा कसा घात करील सांगता येणार नाही.”

“शिखी! मला वाटते की पुजारी आपल्या आधीच या नेटावर येऊन पोचला असावा. तो पडक्या देवळात पोचून तेथल्या सर्व अमूल्य वस्तू उचलून पळून सर गेला नसेल?” विक्रमने विचारले.

ते ऐकून शिखीमुख स्मित करून म्हणाला—“संशय करून शंका काढीत असण्यात काय अर्थ आहे? उला उजाडल्या बरोबर आपण पडक्या देवळाच्या शोधार्थ निघू. वाटेत कोठे तो पुजारी भेटला तर त्याला यमसदनाला पाठवू. पुजारी पडक्या देवळाजवळ पोचला असेल असे मला नाही वाटत.”

त्यानंतर दोघे काही बोलल्याशिवाय मोनपणे त्यांच्या नावा होत्या तेथे परत आले. त्यांनी आपल्या अनुयाय्यांना पुढे काय करावयाचे हे समजावून सांगितले. ते ऐकून नांगसोम म्हणाला—“असली पडकी देवळे या नेटात किती तरी असतील.” तो

असे ही म्हणाल्या की कधी काळी इम्बुजातीचे सहस्रावधी लोक या प्रदेशात रहात असत. राजकी स्थिती त्याला ठीकठीक माहीत नव्हती.

जैवणस्त्राण झाल्यावर सर्वांनी शोषायची तयारी केली. चांदण्या रात्रीची वेळ होती. चारी बाजूचे डोंगर व त्यांच्यावरची झाडे फार सुंदर दिसत होती. वांगलाला नावांवर लक्ष ठेवायला नेमून सर्व शोपी गेले.

सूप दमल्यामुळे शिखीमुखला गळ झोप आली होती परंतु अचानक काहीतरी आवाज झाल्यामुळे तो ताडकन उठून उभा राहिला. जांगला लंगडत लंगडत जवळ येत

आवाज ऐकू येत आहे. ऐका, आता फास्त जास्त स्पष्ट ऐकू येऊ लागला आहे." असे म्हणत बांगल्याने जवळच्या झाडीकडे दुष्टी बघवली.

शिखीमुखला पण तो आवाज स्पष्ट ऐकू येऊ लागला. तो थोड्याने ओरडून आपल्या साथीदारांना सावध करीत म्हणाला—"बघू येतो आहे, उठा, बघू!"

विक्रमकेसरी बरोबर नांगसोम बगेरे सर्व जागे झाले. सर्व जाणपली सवने घेऊन तयार उभे राहले. काहीतरी संकट असल्याचा संशय त्यांचा बाटू लागला. तेवढ्यात कीस-पंचवीस बघांनी त्यांना नारी बाजूनी घेरले. त्यांच्या पैकी एकाच्या दोक्याला निचानाच्या आकृतीचा टोप होता. त्या टोपने त्याने आपले हात झाकून घेतले होते. डोळ्यांच्या जागी फक्त दोन शोके होती. त्या शोकातून त्याचे डोळे छान चमकत होते.

टोप घातलेला तो मनुष्य आपल्या हातातली बगडी कुन्हाड बर उचलून आपल्या साथीदारांना म्हणाला—"स्वप्नात वृश्चिक मातेने वर्खेन देऊन मला या लोकां-विषयी काही सांगितले आहे. यांच्यापैकी एका योग्य माणसाला बली दिल्यास आप-

ल्याला वृश्चिक मातेच्या देवळात निविघ्न पण प्रवेश मिळू शकेल."

ते विचित्र वेपवारी लोक त्याच घेता-वरचे आदिवासी लोक असावेत असे अंदाजाने शिखीमुखने ओळखले. अशा स्थितीत त्यांच्याची शारापारी करण्यात सहाय्यपण नाही. त्याने ती गोष्ट विक्रम-केसरीला सांगितली तेव्हा त्याला मुद्दा ठी पडली.

मध्यंतरी नांगसोम शिखीमुखजवळ जाऊन म्हणाला—"हे लोक बोलत असलेली भाषा आमच्या इभ्यु भाषेच्या सारखीच आहे."

"तरतय ह्या भाषेत आपण बोललो तर आपला फायदा होईल असे वाटते का तुला? तु त्यांना सांग, आपण त्यांना त्रास द्यायला आलेले नसून तुफान आल्यामुळे आपल्या नावा त्यांच्या बंडाला येऊन लागल्या." शिखीमुख म्हणाला.

नांगसोमने, शिखीमुखने सांगितल्या-प्रमाणे त्या आदिवासी लोकांच्या नावका वनळ जाऊन सांगितले आणि म्हणाला—"आम्ही पण इभ्यु जातीचेच. सग आपण आपसात भांडण करण्यात काय अर्थ आहे? उजाडल्यावर आम्ही आल्या वाटेने निघून जाऊ."

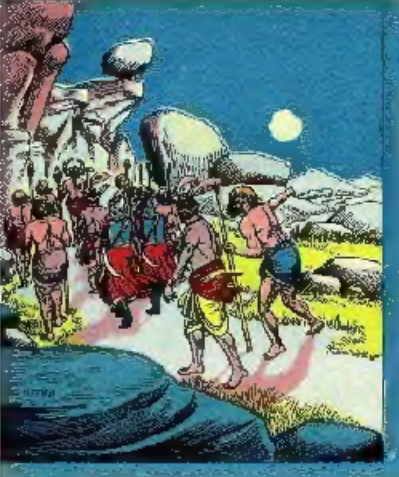

नांगसोम म्हणाला ते ऐकून रावटी जातीचा नेता चकित होऊन म्हणाला—"आम्ही इभ्यु जातीचे आहो. ही गोष्ट फार जुनी आहे. आतां आम्ही वृश्चिक जातीचे आहो. दोन दिवसांपूर्वी पुजारी नाकाचा एक मनुष्य या बेटावर उतरला. तो मुद्दा स्वतःला इभ्यु जातीचाच सांगत होता. तो शिथिलेवरी देवीच्या देवळाच्या शोधार्थ आला आहे. मला असे वाटते की तो म्हणतो ते शिथिलेवरी देवीचे देऊळ आणि आमच्या वृश्चिक मातेचे देऊळ दोन्ही एकच. उद्यां मी त्याच्या व तुमच्या टोळीची गाठ घालून देतो. तेव्हा तुम्ही कोणत्या

होता. शिखीमुखला त्याचा संशय आला. तलवार उचलून पुढे सरसावला. बांगला चमकला व म्हणाला—"शिखी माहेव! तुम्हाला वाटत असेल, मी तुम्हाला ठार करण्याच्या विचारात आहे. जखून तुमचा माझ्यावर विश्वास बसला नाहीसे दिसते. मी तुम्हाला कोक्याची सूचना देण्यासाठी आलो आहे."

शिखीमुख पश्चात्ताप करीत म्हणाला—"बसे होय! बघू येतो आहे का? कोण पुजारी का?"

"कोण आला आहे कळत नाही. पण जमिनीवर पडून ऐका जरा, डफलीचा

हेतून या बेटावर आलात हे आम्हांला बरोबर कळेल. परना पौर्णिमेला ही उत्पत्त कात खामन याच्या अंगात आले की ते देऊळ पृथ्वीच्या पोटात कोठे आहे हे हुडकून काढीन आणि नंतर तुम्हांला सर्वांना वृश्चिक मातेच्या समोर बळी देईन."

शिखीमुख काही बोलणार शतकात त्या जंगली जातीच्या नायकाने त्याच्या हावातली दगडी कुऱ्हाड उगारली. नंतर सर्व कैद्यांना त्याच्या पाठीमागून येऊन पायला सांपून तो पुढे निघाला.

शिखीमुख व त्याच्या साथीदारांना मुकाट्याने त्यांचे कैदी म्हणून जाण्याशिवाय

कुतरा मार्गाने नव्हता. शिखीमुखला एवढे नक्की कळले की पडक्या देवळाचा पुजारी त्या बेटावर येऊन पोचला आहे आणि पडके देऊळ हुडकून काढण्यासाठी काहीतरी युक्त्या छद्मोप असावा. वृश्चिक जातीच्या नायकाच्या बोलण्यावरून ते देऊळ याच बेटावर पृथ्वीच्या पोटात कोठे तरी आहे. पण तो म्हणावा तो उत्पत्त कात कोणती वस्तू असेल बरे?

नांगसोमच्या मनात तीच शंका होती. त्याने त्याच्या जवळून चालणाऱ्या एका वृश्चिक जातीच्या माणसाला विचारले— "काय रे मित्रा! तो उत्पत्त कात कोठे रे मिळतो? त्यात बघी काही तरी दिव्य शक्ती आहे का?"

त्या रानटी मनुष्याने दोन डोंगरांमधे बोट दाखविले व म्हणाला— "काताची झाडे त्या डोंगराच्या शिखराखाली एका तलावाच्या काठी आहेत. तेथे तीनवार झाडे आहेत. त्या झाडाची फळे खाल्ल्याने पृथ्वीच्या पोटात कोठे काय आहे हे दिसते. तू आमच्या नायकाच्या सोबती ते ऐकले नाही का?"

उत्पत्त काताची मोष्ट नांगसोमने मोलभरा गानात पण इथु नायकांच्या तोंडून ऐकली झेवो. तो काह खाणाराला

चांदीचा

हे जन काही निराळेच दिसते. हे फळ वृश्चिक द्वीपवरच कोठे तरी मिळते. पण ते खाल्याने पृथ्वीच्या पोटात काय आहे हे देखील दिसते हे प्रथम त्या बेटावर आल्यावरच त्याला कळले.

काहीतरी करून ते उत्पत्त काताचे फळ हुडकून काढले पाहिजे, म्हणजे पडक्या देवळाचा शोध नक्कीच लागेल आणि सर्व ज्ञान सुटलील. परंतु तेथपर्यंत नायकाचे म्हणजे वृश्चिक जातीच्या लोकांच्या तक्रार तेथपर्यंत गेले पाहिजे.

नांगसोमच्या डोक्यात हे विचार पोळत असता एकाएकी वृश्चिक जातीचा नायक

एका भुहेबवळ पावून म्हणाला— "सर्व कैद्यांना आज रात्रभर या भुहेत झोपायला सांगा. उद्यावल्यावर काय करायचे हे नी ठरवीन." असे सांगून नायक भुहेत निघून गेला.

शिखीमुख व त्याचे साथी भुहेसमोरच्या झाडाखाली झोपले. त्यांना कैद करणारे वृश्चिक लोक जवळच्या जंगलात टाकून बसले आणि हळूहळू पंगू लागले.

नांगसोमला ती संधी छान चालून आल्यासारखे वाटले. शिखीमुखला आपण उत्पत्त काताच्या शोधाने जात असल्याचे सांगून जावे असे वाटले. पण त्याने पुन्हा

विचार केला की कदाचित् शिक्कीमुस जाऊ नकोत असे नांगेल. म्हणून तो कोनाला पाही नांगितल्याशिवाय मांजराच्या पावलांनी त्या तळावाकडे निघाला.

नांगसोम तळावाकडून पोचला तेव्हा दृष्टिचक जालीचा एक धनुष्य उन्मत्त प्रांथाच्या जवळ उभा राहून बाहारा देत बसलेला दिसला. त्याला फसविल्याशिवाय ते काताचे फळ मिळणे अशक्य हे त्याला माहीत होते. असा विचार करून त्याने एका बोट्या खडकाजवळ उभा राहून पीळ गाजविली.

पीळ ऐकून त्या खडकाजवळ कोण जाहे हे पाहण्यासाठी पाहरेकरी जवळ आला. नांगसोमने पाठीमागून त्याच्यावर झप मारून त्याच्या तोंडावर गुद्दे मारले. तो पाहरेकरी झाली जमिनीवर बेसुद्ध होऊन पडला. नांगसोमने एक वेळ तोडून बाचून त्याचे हातापाय धट्ट बांधून ठेवले आणि

खडकाजवळ त्याला ठेवून दिले आणि मग स्वतः त्या उन्मत्त काताच्या झाडाकडे पळत गेला.

एक दोन मिनिटांतच पाहरेकरीच्या गुड आली. त्याने काताच्या झाडाकडे बघून पाहिले. त्याला नांगसोम दिसला. तो स्वतःला सोडवून घेण्यासाठी धडपडू लागला. त्याला सुटका तर मिळाली नाहीच, पण त्याच्या बाजूला बसलेला दगड मांथ हलू लागला. तो दगड बाकल्यावर येऊन पडू नये व त्याच्या खाली येऊन जाण्याचा प्रयत्न वेळ नसे यासाठी त्याने खोद्याचा नेट वेऊन तो दगड चाले वरकचामचा प्रयत्न केला. दगड हलला व गळकटत खाली गेला. त्याच्या बरोबर पाहरेकरी पण शिक्कीमुस व त्याचे सानोदार जेथे झोपले होते त्या बाजूला फरफटतसाली जाऊ लागला.

(पुढील गोष्ट पुढील बंकी)

अतिथि देवोभव !

विक्रमाश्रिताने हट्ट सोडला नाही. तो पुन्हा झाडाजवळ गेला. प्रेड खांडावर काडून घेतले आणि नीतपणे स्मशानाकडे निघाला. तेव्हा प्रेडात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा ! तुझी ही निष्ठा पाहून मला हुडधतनी गोष्ट आठवते. त्याची निष्ठा प्रतफी होती की त्याच्या-समोर देवादिदांना पण आपली मान तुकबाबी लागली. मी तुझे धम तुला हलके वाटावे म्हणून त्याची गोष्ट सांगतो. ऐक.”

वेताळ गोष्ट सांगू लागला—“व्येतवनात दंडवत नावाचा एक मनुष्य आश्रम बांधून स्थापन राहत असे. तो ब्रह्मचारी होता आणि एकदाच आश्रमात राही. त्याने तपश्चर्यापण केली नव्हती, परंतु तो आश्रम सत्कार मात्र फार उत्तम करी. रात्री अपराधी केव्हाही कोणी पाहुणा जाऊ की तो त्याचा सत्कार करी व त्याच्याकडे जो साक्षपदार्थ

वेताळाच्या गोष्टी

असे तो त्याला देई. तो आश्चर्याबरोबर कंदमुळे व फळे आपण्यासाठीच जतन असे. तो त्याला आवश्यक असत थोडी जास्तच खाल्यास कंदमुळे आणित असे, कोणी पाहुणा त्याला उपाशी रहावे लागू नसे त्यात हाच हेतू असे.

एक दिवशी मध्यरात्रीच्या सुमारास दाराची कडी कोणीतरी बाजविली. दृढव्रतने दरवाजा उघडून पाहिले, एक ऋषी उभे होते. त्यांचा चेहरा तेजस्वी होता. त्या ऋषींनी दृढव्रताला विचारले—“वसा! मला भूक लागली आहे. काही आहे का खावला?”

त्या मुनिवर्यांना आदरपूर्वक आत पायला सांगून दृढव्रत म्हणाला—“मुनिवर्य! माझ्याकडे जी सीटभाकर आहे ती आपणाला वादीन.”

“मी एकटा नाही, माझ्याबरोबर आपणही सात जण आहेत. आम्ही सर्वच उपाशी आहो.” मुनि म्हणाले.

“त्यांना देखील मात नोलवावे!” दृढव्रत म्हणाला.

दृढव्रत ते म्हणाला खरा, पण सात-वजांना काय वाढावयाचे हा विचार करून तो थोडा घाबरला. कारण त्याच्या ओपडीत त्यावेळी फक्त दोनचार कंदमुळे व फळेच काय ती होती. तेवढ्यावर आठ जणांची पोटे भरणे शक्य नव्हते. बाहेर जाऊन फळे आणावला वेळ नव्हता.

तरी देवावर भरोसा ठेवून त्याने जावही-जणांचे आस्थि करण्याचे ठरविले. सर्व ओपडीत आल्यावर तो अतिथींना म्हणाला—“आपण थोडा वेळ विश्रांती घ्या, मी तुमच्या जेवणाची तयारी करतो.” असे सांगून तो अग्निहोत्राच्या खोलीत गेला.

त्या खोलीत पाऊल टाकताना त्याला अकित करून सोडणारे एक वृक्ष दिसले.

एका कोपऱ्यात कंदमुळे व फळे यांचा डीग पडलेला होता. ही कंदमुळे कोटून व कशी खाली याचा विचार करीत तो बसला नाही. त्याने आपल्या पाहुण्यांसबोर फळे आणून ठेवली आणि म्हणाला—“वसा!” आणि कंदमुळे उकडून घेऊन आला.

दृढव्रताचा आतिथ्य सत्कार पाहून सर्व पाहुणे खुष झाले. मुनि त्याला म्हणाले—“तू खरोखर भूष्यवान आहेस! तुझे हे सर्व पुण्य फुकट जाणार नाही. त्याला या सर्व पुण्याचे फळ लाभेल. बरे तर, आता आम्ही तुझा निरोप घेतो.”

“पण इतक्या रात्री कोठे जाणार? सकाळी उजाडल्यावर गेल्यात तर नाही का चालणार?” दृढव्रतने विचारले.

“आम्हांला रात्र काय किंवा दिवस काय सारखाच! आम्हांला फार दूर जायचे आहे. म्हणून तू काळजी करण्याचे काही कारण नाही.” मुनि म्हणाले.

मुनि ओपडीच्या बाहेर पडले, त्यांच्या पाठोपाठ त्यांचे शिष्य पण बाहेर आले. तेव्हा त्यांच्यापैकी शेवटचा शिष्य म्हणाला—“बुद्धा! तू मुनिवर्यांकडून बर नाही मागितलास? ते देवेन्द्र आहेत देवेन्द्र? आणि आम्ही सर्व दिक्पाठ आहो!”

दृढव्रत ते ऐकून घाईघाईने बाहेर आला आणि घाईघाईने मुनिवर्यांना नमस्कार करून म्हणाला- मुनिवर्ये! आपला अनुग्रह या गरिबावर आला तर एक वर मागावा म्हणतो.

वेवेंद्र खूष होऊन म्हणाला बाग, अवश्य माग! काय पाहिजे तुला!

“काही नाही, मुनिवर्ये! विश्रांतीच्या वेळी मी संगीटाचा डब मांडून फासे घेता व यमा पण कोणी खेळायला येत नाही म्हणून मी खेळायला येत माझ्याशी श्रावण महिन्याच्या या व्रतात मलाच यश मिळेल असा व्रत घेतला.” दृढव्रत म्हणाला.

ते ऐकून देवेंद्राला फार आश्चर्य वाटले. कारण त्याला वाटते होते की हा आश्रमवासी मनुष्य स्वर्ग किंवा नैकुट मागून घेईल किंवा फार झाले तर एखाद्या अप्सरेशी त्याचे लग्न होईल असा वर मागेल. तसा वर मागितला असता तर देवेंद्राने खुषीने त्याला तो वर देऊन टाकला असता. पण दृढव्रताने एक सामान्य असा वर मागितला तरी देवेंद्राने वचन दिले होते म्हणून त्याला तो वर द्यावा लागला. म्हणाला- तुला ज्या कोणाशी छूत खेळावयाचे असले त्याच्याशी खेळ, तुला यश मिळेल हा माझा वर आहे.” असे सांगून देवेंद्र अंतर्धान पावला त्याच्याबरोबर दिकृपाल पण अंतर्धान पावले.

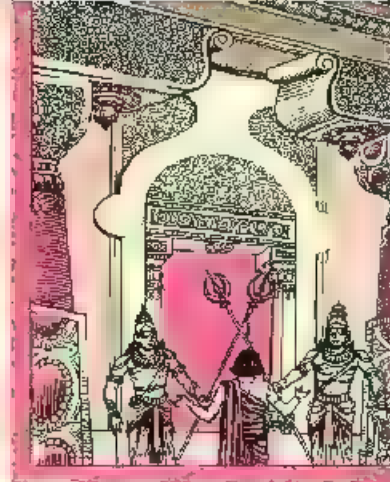
त्या दिवसापासून दृढव्रतचा सर्वकाळ छूत खेळण्यात जाऊ लागला जवळपासचे आश्रमवासी त्याच्याशी छूत खेळायला येत आणि त्यात त्या सर्वांना हार मानावी लागू दृढव्रतचा आतिथ्यसत्कार देखील अव्याहत चालू होता.

एक दिवशी यमधर्मराजाचे दूत दृढव्रतच्या शिष्याकडे आले आपल्या बरोबर फासे घेऊन दृढव्रत यमाच्या दरबारास गेला. तेथे चित्रगुप्ताने दृढव्रतच्या पापपुण्याचा

हिशोब पाहिला व म्हणाला- हा एक फार मीठा पुण्यवान पुरुष आहे याने वायुध्वजवर आतिथ्य सत्कार केला. म्हणून याला स्वर्गात एक कोटी वर्षे सुखोपभोग द्यावेईल परंतु याला छूताचे व्यसन लागले आहे म्हणून याला एकदा नरक लोकाचे अवलोकन करवून नंतर स्वर्गात पाठवावे.”

यमाच्या आज्ञेने यमदूत दृढव्रतला नरक-लोकाकडे घेऊन गेले. नरकलोकात पड-लेल्यांना ज्या यातना भोगाव्या लागत होत्या त्या पाहून दृढव्रतला फार वाईट वाटले यमाच्या घरी पाहण्याचा पाहण्याचा नसाच घेतात की काय असे ही त्याला वाटले.

नरकलोक पाहून झाल्यावर यमाचा निरोप घेते वेळी दृढव्रत यमाला म्हणाला- “यमा! माझ्याशी छूत खेळावला ये एक कष्टाने पण आपण लाव्या मी वा जावात हारलो तर मी आपले पुण्य देऊन पुन्हा मृत्युलोकी जन्म मिळतेपर्यंत नरकलोकात वास्तव्य करीन. तू हारलास तर तू या नरकात ज्या कोणाला ठेवले आहेस त्या सर्वांना मुक्त करून माझ्याबरोबर स्वर्गात पाठविले पाहिजे!”

चित्रगुप्ताने ‘तको नको’ म्हणून कित्येकदा आग्रहपूर्वक सांगितले तरी यमाने त्याच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष केले आणि छूतात हारला. म्हणून सधेनरकलोक रिकसा झाला व सर्व पापी लोकांना दृढव्रत बरोबर स्वर्गात पाठवावे लागले. यमदूत दृढव्रत व सर्व पापी लोकांना स्वर्गाच्या दारापर्यंत घेऊन गेले आणि द्वारपालकाला म्हणाले- “या दृढव्रताला यमाने एक कोटी वर्षभर स्वर्गात सुखोपभोग करण्यास पाठविले आहे.” असे सांगून दूत निघून गेले.

स्वर्गाच्या द्वारपालकाने दृढव्रताला आत जायला परवानगी दिली पण इतर

बांदीबा

लोकांना जडवून म्हणाला-“तुम्ही सर्व कोण?”

“हे सर्व भाक्याबरोबर आलेले लोक आहेत” बुद्धव्रत म्हणाला

“बा लोकांना स्वर्गात जागा नाही” हारपालक म्हणाले

बुद्धव्रतला ते आवडले नाही. तो म्हणाला-“जा, तू देवेंद्राला विचारून ये, त्यांच्याबरोबर भाक्या घरी जे कोणी बाल त्यांना मी ‘तुम्ही कोण?’ असे एका शब्दाने तरी विचारले होते का?”

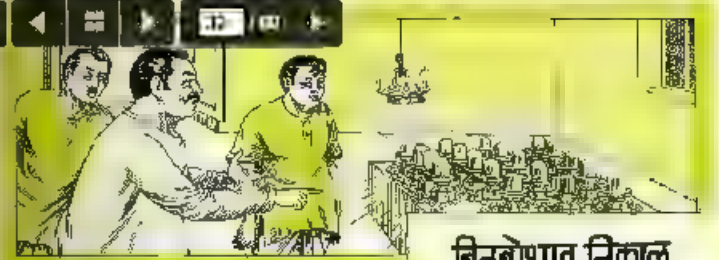
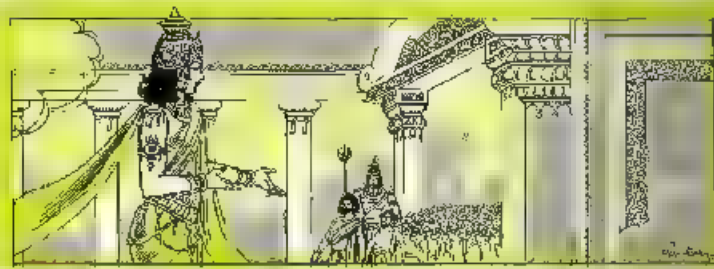
ती गोष्ट देवेंद्राच्या कानावर पडली त्याने पुढे आज्ञा बुद्धव्रताचे स्वागत केले आणि त्यांच्याबरोबर आलेल्या सगळ्या स्वर्गात प्रवेश करण्यास परवानगी दिली.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले- ‘राजा! बुद्धव्रताने अशातऱ्हेचे हुशारीने सर्व पापी लोकांना स्वर्गात प्रवेश मिळवून दिला हे मोक्ष झाले का? इद्राने बुद्ध-

व्रतच्या इच्छेला असा मान देण रास्त झाले का? या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर त्याचा परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर छकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला-‘इद्राने बुद्धव्रतच्या इच्छेला मान देऊन असे केले हे म्हणणं बरोबर होणार नाही. अतिशय-सत्कार एक उत्तम वस्तू आहे म्हणून ते एकच एक पुण्य मिळविल्यामुळे बुद्धव्रतला स्वर्गप्राप्ती झाली अशा व्रताचे पालन करणारा कित्येक पापी लोकांना पावन करू शकतो ही गोष्ट माझीत असल्यामुळे इद्राने सर्व पापी लोकांना बुद्धव्रत बरोबर स्वर्गात प्रवेश देवविला”

अशातऱ्हेनं राज्याचे शौन संघ हाताध घेताळ प्रेताबरोबर अदृश्य झाला आणि शाड्या जाउन लोंबकळू लागला.

बिनबोभाट निकाल

एका गावात एक जमिनदार रहात असे त्याला तीन मुल्ये होते. ते वयात आले तरी त्याने परस्परामरील प्रेम थोड खोल कमी झाले नाही त्यांना आपल्या उच्चकुळाचा फार मोठा अभिमान होता म्हणून ते जिवापलीकडे कुळप्रतिष्ठा राखण्यासाठी धाडत

जमिनदाराच्या घरी शीस सोन्याची शिर्वाळी होती. सर्व एकाच साच्याची सारखी सारखीच होती दरीरीन त्यांची गुजा सर्व भाऊ पाळी पाळीने करीत हे नित्यनियमित पणे अभ्यासत चाले. एक दिवशी एक शिर्वाळी एकाएकी नाहीस झाले.

शिर्वाळीचाही कक्कीच बोरी झाली होती तार कोणी बाहेरचा नव्हता. तिचा भावांमधील कोणीतरी एक होता. परंतु तिचापैकी कोण वोर होता हे कळले तर

इतर दोघां भावांना त्या गोष्टीबद्दल फार वाईट वाटणे साहजिक होते कारण ‘बोरी कोणत्या भावाने केली हे कळले असले तर कुळप्रतिष्ठा नष्ट झाली असती त्यापेक्षा त्यांना मरण आले असते. तरी ते परबडले असते. म्हणून चौर कोण आहे हे कळण्यापेक्षा शिर्वाळीचा अपोधाप जादी झाले तर जास्त चांगले, असे त्यांना वाटले पण हे श्हायचे कसे?

तिघां भावांना काय करावे हेच मुचेंना म्हणून सर्वात मोठा भाऊ गावण्या त्याचा- बिबाकडे त्या वादतोत त्याचा काही सल्ला मिळाला तर तो बिचारण्यासाठी तिघाला त्याच्या पादोपाठ दुसरा व तिसरा भाऊ पण येऊन त्यापेक्षा हुशार होता

तिघां भावांनी त्याचविशाला त्यांच्या समोर जो प्रस्न उभा होता तो सविस्तर वर्णन करून सांगितला आणि म्हणाले-

“चोरचा शोध किंवा चोराचा शोध लागाना असे नाही आमचे म्हणजे श्यामदल आमचा आग्रह पण नाही ते अरुंद पण नाही खोरी नेलेले शिवलिंग जागेवर येऊन पोचले की झाले.”

“हे पहा, तुमचा प्रश्न कसा सोडवायचा हे नाही मला कळत, कारण प्रश्न मूळात काय आहे हेच मला कळले नाही मग मी तो सोडवणार तरी कसा? तरी मला विचार करू द्या आता रात्र होऊ लागली आहे. तुम्ही रात्रभर भाड्याकडेच रहा. उद्या सकाळी मी तुमचा प्रश्न पुन्हा नीट समजावून देईन आणि मग काय तो सरला

देईत. तुमची समस्या दूर व्हावी यासाठी पुढा प्रयत्न करीन तुम्ही अगदी निश्चित रहा.” न्यायाधीश म्हणाला

नंतर न्यायाधीश घरात निघून गेला थोड्या वेळाने परत येऊन तो तिघांना म्हणाला-“जेवायला बसण्यापूर्वी तुम्ही पूजा करावी म्हणून माझी मुलगी मीस शिवलिंगे तयार करविते आहे. तुम्ही आपल्या नियमाप्रमाणे पुजा करून न्याय नंतर आपण सर्व जेवायला बसू

सर्वात प्रथम मोठा भाऊ पुजला पुजल्या जाही जाऊन बसला, पूजा करतांना त्याला एकोणीस शिवलिंगेच दिसली. पण तो त्या

विषयी उघड कोहाच बोलला नाही पूजा संपल्यावर कोणाशी काही बोलल्याशिवाय बाहेर आला

त्यानंतर दुसरा भाऊ पूजा करायला घरात गेला त्याला देखील एकोणीस शिवलिंगेच दिसली पण तो देखील कोणाशी काही बोलला नाही. तो देखील पूजा संपल्यावर बाहेर परत आला

सर्वात शेवटी धाकटा भाऊ पुजेसाठी आत गेला त्याने देखील एकोणीस शिवलिंगेच असलेली पाहिली. पण तो थोडा घाबरला त्यानेच आपल्या घरातले शिवलिंग चोरल हाते आणि ते लिंग त्यावेळी त्याच्याच जबळ हात त्याने चिंभार केला की न्यायाधिशाने विसावेकी एक शिवलिंग नाहीसे झालेले पाहून जर शेवटी येतली आणि आपल्याजवळ हे शिवलिंग तिघांचे तर आपली चोरी पकडली जाईल. म्हणून त्याने आपल्या जबळचे शिवलिंग त्या

एकोणीस शिवलिंगांबरोबर ठेवून दिले आणि पूजा झाल्यावर काही बोलल्या शिवाय बाहेर आला

सकाळी उज्याहल्यावर न्यायाधिशाने शिवा मावांना बोलविले आणि म्हणाला-“काय पण शिवलिंग पहा, सुदैवानं तुमचे हरवलेले शिवलिंग सापडले आहे हे पहा त्यावर तुमची खूण पण आहे. परंतु चोर कोण आहे हे तुम्ही मला विचारू नये आणि हे शिवलिंग कसे सापडले हे देखील कळलीच नाही”

जमानदाराच्या मुलांनी शिवलिंग अगदी अबळून निरखून पाहिले. हे शिवाच्या घरातून हरवलेले शिवलिंगेच होते ते ज्या हेतूने न्यायाधिकाकडे आले होते तो पुरा झाला. म्हणून त्यांनी न्यायाधिशाने मने पूर्वक आभार मागले आणि आपल्या घरा परतले

स्वायत्त भेकान्तहितं विघात्रा
विनिर्मितं छादन मञ्जसायाः,
विशेषतः सर्वविदां समाजं
विभूषणं मौनमपि पंडितानां

॥ १ ॥

स्वतःचा मूर्खपणा लपविष्णा योग्य मनाची मूर्खी विघाताने म्हणजे ब्रह्मदेवाने केलेली आहे म्हणून मूर्ख माणसात उत्तम गुण कोणता (असे विचाराल तर) विद्वानां लोकांच्या सभेत त्याने तोंड उघडू नये हा होर'

शिरश्चार्धं स्वर्गात्, पशुपतिशिरस्तः क्षितिधरं,
महोद्वाहुस्तुभा दबन्ति, भवनेश्चापि जलधि,
अथो इगालेयं पदं मुपगतास्तोकं भवत्वा,
चिदेकं भ्रष्टानां भवति विनिपातं शतमुखं

॥ २ ॥

गंगा नदी आकाशातून शकराच्या ठोक्यावर पडली तेव्हा हिमालय पर्वतातून खाली येत पृथ्वीवर जाली पृथ्वीवरून बऱ्यात बऱ्यात समुद्रात वितीन साली समुद्रातून पाताळ लोकात येऊन पोचली अशा तऱ्हेने मनुष्याचे अनेक प्रकारे पतन होत जाते व तो मूर्ख राखला जातो

नक्षिबाचा खेळ

प्राचोदकाळी मगवच्या गादीवर विक्रमसिंह

तावाचा राजा राज्य करीत असे त्याला कित्येक वर्षे मूलबाळ काही आले नाही. एकदा मगध राज्यावर जंगली जनावरांनी हल्ला केला म्हणून विक्रमसिंहाने जंगलात शिकार शिकार करण्याचे ठाविले शिकार करून परत येते वेळी राजाला एक सुंदर मुलगा दिसला. विक्रमसिंहाने त्या मुलाला मोठ्या आनंदाने उचलून घरी आणले. त्याचे नाव जयसिंह असे ठेवण्यात आले राजाने स्वतःच्या मुलासारखे त्याचे सर्व ठाव पुरविले

जयसिंह मिळाल्यानंतर काही दिवसांनी विक्रमसिंहाची राणी भरोदर झाली आणि लवकर महिन्यांनी झाला एक मुलगा झाला त्या मुलाचे नाव विजयसिंह असे ठेवण्यात आले. जय व विजय सख्या भावडामारखे राजवाड्यात वाढत होते.

विक्रमसिंहाला बार्थन्य आले तेव्हा त्याने दोघा मुलांपैकी एकाला युवराज पद देण्याचे ठरविले. राजाला दोघा मुले दोन डोळ्यांसारखी होती जयसिंह बघाने मोठा होता. पण तो औरस पुत्र नव्हता. विजयसिंह औरस पुत्र होता, पण वदाने लहान होता. मोठ्याला सोडून लहानाला युवराजपद देण शकत नाही असे राजाला वाटे

राजा स्वतः काहीच विचार करू शकला नाही म्हणून राजाने आपल्या सख्याचा सल्ला घेतला. जयसिंह हुशार, पराक्रमी व प्रजावत्सल होता त्याच्या मानाने विजयसिंह अशक्त व दुष्ट स्वभावाचा होता ही गोष्ट राजाला स्वतःच माहीत होती म्हणून राजाने सख्याच्या सल्ल्याप्रमाणे जयसिंहाला युवराज केले परंतु विजयसिंहाला राजाने केलेला निर्णय आवडला नाही कारण तोच राजाचा औरस पुत्र होता व म्हणून गादीला हक्काने

बास होता राजाने त्याचा तो हुक्म घुडकापून लावून एका अनाथ मुलाला गादीवर बसविले हे त्याला मुलीच आवडले नाही तो संधीची वाट पाहू लागला

फुडे काही वर्षांनी विक्रमसिंह झुलकाची यात्रा संपवून स्वर्गवासी झाला 'राज्यात सर्वत्र शोककळा पसरली' विजयसिंहाने अशा प्रसंगी शेंजाराचा राजा रविवर्मा याच्याकडे गुप्तसंदेश पाठवून राज्यावर स्वारी करण्यास उत्तम संधी असल्याचे कळविले त्याला वाटत होते की रविवर्मा त्याच्या क्षमाचे राज्य जिंकून त्यालाच राज्याचा अधिकार देऊन निघून जाईल.

Full Screen

127

X

◀

▶

38 / 80

▶

परंतु जयसिंह आपल्या भाकट्या नावाच्या प्रत्येक हासकालीवर बागीक नजर ठेवीत होता म्हणून त्याने एक युक्ती केली विजयसिंहच विजयसिंहाच्या गादीला वारस असल्याचे सांगून त्याचा राज्याभिषेक करविला

विजयसिंहाने गादीवर बसल्यावर रविवर्मोकडे निरोप पाठविला की राज्यावर आता स्वारी करण्याची गरज नाही विजयसिंहाचा भूखंपणा रविवर्म्याने पूर्वीच ओळखला होता म्हणून तो गादीवर बसल्यावर मगध राज्य जिंकणे जास्तच सोपे झाले असे रविवर्म्याला वाटले म्हणून तो सैन्य घेऊन मगध देशावर चालून आला

ती बातमी कळल्यावर विजयसिंह चावस्तुनच गंला सारा देश राज्याभिषेकाच्या उत्सवात गर्क झाला होता अजा किंवा राजा कोणीच युद्धाला तयार नव्हता त्याने दुसऱ्यास्तर म्हणून जो वार केला होता तो त्याच्याच शिरावर आदळला म्हणून विजयसिंह जयसिंहाकडे मदतीला वावला पण त्यावेळी जयसिंह वरी काय करणार? परंतु तो म्हणाला--'मी स्वतः रविवर्म्याकडे दूत म्हणून जातो व त्याचे मन पालटता आले तर पाहते.'

जयसिंहाला आलेला पाहून रविवर्मा व त्याचा वृद्ध यंत्री दोघे वकित झाले कारण जयसिंह हुबहुच रविवर्म्यासारखाच दिसत होता दोघांची वस्त्रे रंग रंग सर्व एकच फक्त वयात काय तो फरक होता. परंतु रविवर्मा जयसिंहाच्या वयाचा होता तेव्हा अगदी ससाव वित्तयत्ना हे वृद्ध मंत्र्याला चांगले आठवत होते

राजा रविवर्म्याला फुकेल राण्या होत्या परंतु त्याच्या पट्टराणीला एक मुलगा झाला व इतर राण्यांना झाला नाही. म्हणून सवरी मत्सराने इतर राण्यांनी त्या मुलाला उचलून जंगलात नेऊन टाकले होते त्या दिवशी त्याला त्यांनी जंगलात नेऊन टाकले होते त्याच दिवशी विक्रमसिंह शिकारीला गेला असता त्याला एक अनाथ मुलगा सापडला होता राजा रविवर्म्याने आपल्या एकुलत्या एका मुलाचा पुष्कळ शोध केला, पण तो सापडला नाही तेव्हा

त्याला निराश व्हावे लागले. तोच मुलगा आज त्याच्या समोर उभा आहे हे चवकशी केल्यावर कळले सर्व गोष्टी पडताळून पाहल्यावर व लागी पडल्यावर की हाच आपला मुलगा आहे रविवर्म्याला परमानंद झाला त्याने त्या आनंदाच्या भरात मगध राज्यावर स्वारी करण्याचा विचार सादला

रविवर्म्याचा एकुलता एक मुलगा हुरव त्यावर त्याला एक मुलगी झाली होती त्या एकुलत्या एका मुलीचा विवाह रविवर्म्याने जयसिंहाचा मानलेल्या भाऊ विजयसिंह याच्याशी करून दिला

जयसिंहाला आपला धुवराज मानून रविवर्म्याने त्याचा राज्याभिषेक केला रविवर्मा वारल्यावर जयसिंह गादीवर बसला. जयसिंह आणि त्याला मानलेला भाऊ व आता मेहुणा विजयसिंह यांचे आपसात मध्य वाढतच गेले

चांदोबा

कार्तिक पुराण

एका गावो कैलाश आणि पावंती गावाचे एक ब्राह्मण जोडपे रहात असं घरची गरीबी हातीं सकाळची काळजी सध्याकाळी असे तर सध्याकाळची सकाळी काळजी असं अशी त्यांचो स्थिती हातो

एक दिवशी पावंती आपल्या फतीला म्हणाली अशें फिती विवस जाल्लार 'माधुकरीला जावे, काही हरकत आहे का?' ब्राह्मणाची दीक्षा सांगितली पाहिजे भिक्षा'

"मी माधुकरी मागूं म्हणतेस? मग कोषाला तोड तरी दाखविता येईल का?" कैलाश म्हणाला

एक दिवशी पावंती देवळांत पुराणाला गेली पुजळ लोक आळ हाते पुराण संपल्यावर सर्व ताम्हनात, ज्याला जें शक्य होते ते टाकुन आपापल्या घरी निघून गेलें पावलीन ती गोंष्ट घरी आल्यावर

नवऱ्याला सांगितली ब म्हणाली-"तुम्ही सुडां पुराण वाचायला कां नाही वेवळात जात?' चार पैसे हाती लागतील'

कैलाशाला तो सत्का पसंत पडला परंतु दुसऱ्या गावांत पुराण वाचावे असा त्यान विचार केला

तो कार्तिक म्हिता होता म्हणून कैलाश कार्तिक पुराण वाचून सांगू लागला गावातली सर्व ल्हान धोर मंडळी पुराण ऐकायला जमली दररोज श्रोत्याचो सख्या वाडतच गेलो

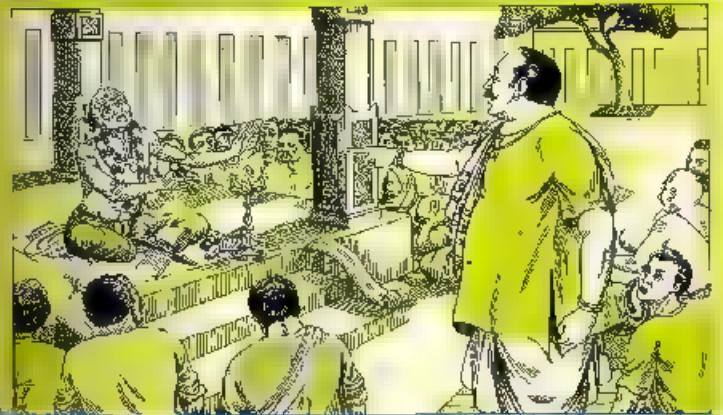
कार्तिक पुराणांत एका जागी चारीचा प्रसंग आला कैलाश म्हणाला-"चोरी करण हे एक फार मोठ पाप आहे चोरी करणारा सख्त सैरव तरकात जालो'

पुराणाला आलेली सर्व मंडळी काही बोलत्याशिवाय लक्ष देऊन सर्व कथा ऐकत हातीं परंतु त्यांच्या तोंडावर हास्य दुख

निराशा किंवा भय यांपकीं एकही भाव न उमरल्लेला पाहून धोत्यांचा कथाप्रसंग सोदाहरण समजावून देण्याच्या हेतून कैलाशन मयोर बसल्लेला गांव प्रमुख व त्याचें मेडूणे यांच्याकड मोट दाखवून म्हटले-"समजा, ह्या गृहस्थांनी ह्याच्या घरातून एक हजार रुपयांची चोरी केली"

ते ऐकताच गांवप्रमुख भडकला तो फार धीमंत होता तो रागाच्या भरांत म्हणाला "काय म्हणतोस? मी चोरी केलो? शप्प घेन' पुरे झालें तुजें हे पुराण प्रवचन आणि आमच्या गावाबाहेर प्रथम जाल्लता हो! असे म्हणत गावजमण उठून उभा राहला

"बंधू व भगिनीनो! यांबा मी काय म्हणतो ते प्रथम ऐकून घ्या' कैलाशन गांवकऱ्यांना हात जोडून विनंती करून सांगितलें परंतु सवें निरुपयोगी ठरलें गांवप्रमुख कैलाशाला अशी धमकी देऊन निघून गेलो की 'गावांत पुन्हां कधी पाऊल टाकलें तर तुजें पायच मोडून टाकीन दोन दिवस कैलाश कांठच गैला नाही पावंती आपली एक गावी बली आणि तिच्या तवरा पुराण सांगायला रोज यणार असल्याचे गावकऱ्यांना सांगितलें पुराण ऐकायला मोठी गर्दी जमली पुराण वाचन चालू असता कैलाश म्हणाला- भक्त हो!

कार्तिक महिना हा एक पुनीत महिना आहे. या महिन्यात एका रूप्याचे दान केले तर दहा रूपये दान केल्याचे पुण्य लागते." असे सांगून त्याने आपली बायको व निच्या शेजारी बसलेली आणखी एक स्त्री दोघीच्या कडे बोट दाखवून म्हटले— समजा, ह्या बाईनी ह्या बाईंना एक रुपया दान केला आहे."

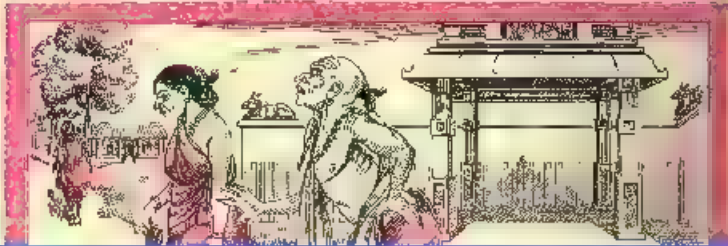
बॅलाखचे म्हणजे अजून सपलेच नव्हते मध्येच ती बाई फुफ्फुसून उभी राहली आणि विचारू लागली—'मी कशाचा कोणाकडून दान घ्यायला जाऊ? मी भिकारीण आहे का? उलट मीच शाहणांना दररोज दान करते. पुराण बघ कर आणि चालू लागू गावाबाहेर.'

असे म्हणत ती बाई उठून निघून गेली. ती त्या गानव्या कामप्रमुखांनी बायको होती. म्हणून ती निघून गेल्यावर सर्व लोक उठून निघून गेले.

आणखी एका गावी कैलाश पुराण सांगायला गेला. त्या दिवशी तो वेवळ्यात त्याच्या बायकोला पुराण सांगत होता. पंधारे जागारे पंडित पुराण ऐकू लागले. कैलाश ब्रह्महृत्याचा एक प्रसंग ऐकून सांगू लागला—'ब्रह्महृत्या एक भयंकर मोठे पाप आहे. कार्तिक महिन्यात ब्रह्महृत्या करणाऱ्या रौरव नरकात जातो.' असे सांगून पुढे एका ब्राह्मणकडे बोट दाखवून म्हणाला—

समजा! मी या ब्राह्मणाचा वध केला." तो बोलतच होता मध्येच तो मनुष्य संतापून उठत म्हणाला—'तू! तू! माझा वध करणार?' असे म्हणत त्याने कैलाशला खूप बडबिले. पुराणवाचक जागच्या जागी बांबले. कैलाशला स्वयं पैसे तर मिळालेच नाहीत. चौप नसल्यामुळे त्याचे सर्वांग दुखू लागले.

त्या दिवशापासून कैलाश पुराण श्रवकाचे नावदेखील काढले नाही.

सिंदबादच्या सफरी

सिंदबाद एक दिवशी संध्याकाळी घरा-समोरच्या अंगणात थंड हवेत बिथांती घेत बसला असता त्याला समोर रस्त्यावरून काही व्यापारी येत असलेले दिसले. सिंदबादने त्यांना पाहल्याबरोबर ओळखले. ते दुरून कोठून तरी येत होते. स्वदेशी परत आल्याचा आनंद त्यांच्या चेहऱ्यावर अंजकत होता. याचा सफर कधी न करणाऱ्याला त्या आनंदाची कल्पना येणे शक्य नाही.

त्यांना पाहल्याबरोबर सिंदबादचे मन जलबिचल करू लागले. पुन्हा एकदा परदेशात व्यापारासाठी जाण्याची इच्छा त्याच्या मनात जळवली. त्याने त्याने व्यापारासाठी माल विकत घेतला व तो घेऊन बसल्याला आला. बंदरात परदेशात जाण्यासाठी एक गलबत तयार उभं होते. त्यात अनेक व्यापारी व जहाजावर काम करणारे लोक हजर होते. सिंदबादने

आपला माल चढवला व इतर व्यापाऱ्या-बरोबर तो प्रवासाला निघाला.

ते गलबत एका गावातून दुसऱ्या गावी एका देवातून दुसऱ्या देवात मोठमोठी बंधरे व व्यापारी पेठा पहात आणि प्रत्येक पेठेत माळाची खरेदी विक्री करीत पुढे जात होते. प्रवासी व्यापाऱ्यांना वाटेत विविध गोष्टी पहावयास मिळत होत्या. एक दिवशी सर्व व्यापारी विश्रांती घेत पडले होते तेव्हा एक सलामी मोठ्याने ओरडत आपल्या डोक्याचे पागोडे सोडून ते जमिनीवर वेड्यासारखा आपटू लागला आणि आपल्याच डोक्याचे केस ओढू लागला.

सर्वांनी जवळ जाऊन त्याला कारण विचारले.

मुख्य सलामी म्हणाला—'आपण काट चुकून कोठच्या कांठे निघून जात आहो

कोठे पावलो आहे तो वास्त त्या आपल्या माझीत आता तो सर्वेक्षक भेला थाप-कील तरत आण बाचू.

त्याच वेळी एक जोगीने वादळ आले आणि लाटांच्या बस्याने गलबत हेलकावे खाऊ लागले थोड्या वेळाने त्या जहाजाची शिड फाटून गेली व जहाज बोरा नेहिल तिकडे धुलत जाऊ लागले. थोड्या वेळाने ते गलबत एका खडकावर आपटून फुटले. जहाजावरून काही व्यापारी समुद्रात बुडाले. सिंदबाद काही व्यापार्यांवरून पोहोत समुद्राच्या मध्यभागी असलेल्या एका खडकाळ टंकडीवर कसाबसा येऊन

पोचला ती टेकडी एका बेटावर होती त्या टंकडीवर त्या पूर्वी जशीच कित्यक गलबते आपटून फुटून गेली होती. हे किनाऱ्यावर पडलेल्या फुट्या व भात पाहून स्पष्ट कळत होते. काही पेटघातून मूक्यवान वस्तू विसत होत्या.

वादळाच्या झपट्यात जे लोक वाचले आणि त्या बेटाला येऊन लागले होते त्यांच्यावरूनच सिंदबाद त्या टंकडावरून एका डोंगरी ओढ्यावर येऊन पोचला. तो ओढा एक सपाट मैदानावर काही अंतर नहात जाऊन एका पुढेत कोरेंतरी नाडीसा झाला होता त्या ओढ्याच्या दोन्ही काठांवर व पाण्यात सोने, चांदी हिरे व माणके चमकत होती. तेथे संपत्तीची नदीच जणू काही दुधडी नहात होती ओढ्याच्या दोन्ही तिरावर मोठमोठी झाडे होती.

त्या बेटात सिंदबादला आणखी एक विचित्र वस्तू दिसली सै दावर हातात व उन्हात वितळून समुद्रात वाहत जात होते मासे खावेल तिकडे सात होते पण ते त्यांना पचले नाही म्हणून ओकत पण होते ते पुन्हा नहात किनाऱ्यावर येत होते त्याचा कसूरी सारखा वास बेटावर सबंध पसरला होता

चांदोषा

या बेटावर इतके वैभव पडले होते परंतु ते उपभोगावला मनुष्यच नव्हते कारण त्या बेटाजवळ जे जे जहाज आले ते चक्कावर होऊन गेलं सिंदबाद व त्याने साथी त्या बेटावर आल्यानहून आनंदाने नाचू लागले. परंतु बेटावर खायला काही नाही हे माहून सर्वे वावरून गेले. त्यांच्याजवळ जे काही खाण्या जोग होते ते त्यांनी आपसात सारखे साखे वाटून घेतले होते परंतु असे किती दिवस चालणार? सिंदबादला उपास काढण्याची सवय होती म्हणून त्याने पुष्कळ थोडे थोडे खाऊन आपला जीव बरेच दिवस वाचविला. पण इतर

लोकांनी जवळ होते ते सर्वे ठबकरच खाऊन टाकले आणि हळूहळू मरू लागले. पण पावलेल्यांना जिवंत ठीक पुरवून धाकीत होते अशातच एक सोबटच्या माणसाला पुरवून झाल्यावर त्या बेटावर एकदा सिंदबाद उरला तो मेल्यावर त्याची अंत्येष्टी करणारा पण कोणी उरला नव्हता

सिंदबादजवळ खायला जे उरले होते ते देखील संपुष्टात आले भुकेने त्याची जीव कासावीस होऊ लागला अंत्येष्टीचा व्यवस्था स्वतःच करून ठेवावी म्हणून सिंदबादने बाळूत एक खड्डा खणला आणि खड्यात जाऊन बसला. त्याच्याने वर बाळू

येऊन पडेल व गिराव पुढील काम करील अशी समजूत करून घेऊन सिद्धबाद विचार करित पडून राहला. पांच वेळा तो मरता मरता थांचला हस्ता. तरी त्याची बुद्धी ताळ्यावर आली नाही. पैशाच्या मोहला आपण वेवढी वळी पळणार तर! आपल्या मूर्खपणाबद्दल तो फार पश्चात्ताप करू लागला.

परंतु त्याही स्थितीत सिद्धबादचे डोके काम करीतच होते. हा ओढा कोणत्या तरी गुहेत शिरला आहे तर तो कोठे तरी बाहेर पडेलच की नाही येथे उपाशी मरण्यापेक्षा हा ओढा वहात कोठवर गेला आहे का पाहू नये?

Full Screen

127

46 / 80

तो विचार मनात आल्यावर त्याला पुन्हा स्फूर्ती चढली. त्याने ओढाच्या मोठ-मोठ्या फांया तोडून त्याचे एक होडके तयार केले. त्यावर काढक्या पाखोळा घालून त्यावर सोन, चांदी, हिरे व माणके जेकाही लागता आले, लावले. दोन सरळ सोट घोऊन तो आपली ही गुजुबी नाव त्या ओढ्यात चालवू लागला. नाव पुढे पुढे सरकू लागली.

ओढा ज्या गुहेतून वहात आण होता त्या गुहेत त्याची नाव शिरली. गुहेत काळोखच कोळोख होता. ओढा नागमोडी वाटेने चकरा सात वहात होता. म्हणून नाव प्रत्येक वळणावर थोडा वेळ अडकून पुढे जात होती. कोठे कोठे सिद्धबादचे डोके गुहेच्या छपराळा लागून आगटत होते. म्हणून तो वाकून बसला होता व कोठे कोठे उपडा झोपून रहात होता. थोड्या वेळानं ओढ्याचे पाणी एकदम ओराने वाहू लागले. असा सिद्धबादला भीति वाटू लागली, कदाचित कोठे तरी धबधबा असेल व आपण उंच डोंगरावरून खाली कोसळून मरणार. त्या पैशा उपाशी राहून गेलो असतो तर बरे झालं असतं. तो इतका वावरून गेला की बंशुड होऊन पडला. पुढे काय झाले हे त्याला कळलेच नाही.

बांबोळा

तो सुदीवर आला तेव्हा तो एका मैदानात पडलला होता. त्याची नाव किनाऱ्याला बांधलेली होती. त्याच्या चारी-बाजूला लोकांची गर्दी होती. ते लोक इथेबोपियाचे रहिवासी होते.

सिद्धबादने बोळे उधडून पाहल्यावर लोक त्याच्याशी बोल्यायला जवळ आले. ते काय बोलत होते ते सिद्धबादला कळत नव्हते, तरी त्यांच्यापैकी एकाने पुढे येऊन अरबी भाषेत त्याला विचारले—“कोण तू? कोठून आलास? आमच्या देशात कसा काय येऊन पोक्यास! आम्ही सर्व शेतकरी आहो. आम्ही शेताला पाणी लावायला आलो होतो.

तू नदीत वहात येत असल्या दिसलास. या लोकांनी तुझे नाव बघून किनाऱ्याला बांधून ठेवली आणि तुला येथे आणून निजविले.”

“सत्ता फार भूक लागली आहे. काही खायला द्याल का? नंतर मी सर्व सांगतो.” सिद्धबाद मोठ्या कष्टाने म्हणाला.

रुमेच त्या लोकांनी सिद्धबादला खायला दिले. त्याला जिवंत जीव आल्यासारखे वाटले. त्याने आपली सर्व कथा कथांनी सुरवातीपासून संवटपर्यंत सांगितली. ते सर्व आश्चर्य करून अरबी भाषा येणाऱ्या माणसाने इतरांना सांगितले. ते वृत्त ऐकून

सर्न वलित झाले त्यानंतर त्यांनी सिंदबादला आपल्या राजाकडे नले सिंदबाद व त्याच्या बरोबर आलेली सर्व संपत्ती पण राजाच्या दरबारात नप्यात आली

इथियोपियाच्या राजाने सिंदबादचे प्रेमाने स्वागत केले त्याच्या यात्रावृत्तांत ऐकून राजाने त्याचे अभिनंदन केले. सिंदबादने बरोबर आणलेले सोने व रत्न माणिक्ये पाहून राजा छुप झाला. राजा स्वतः एक उत्तम रत्नपारखी होता सिंदबादने श्रुत्यक सन्नेचे एक सर्वोत्तम रत्न नजराणा म्हणून राजाला दिव्ने राजाने सिंदबादला एक नतिधि म्हणून त्याला सत्कार केला.

राजाच्या दरबारी लोकांनी बमदाद खलीफा आणि त्याच्या राज्यकारभारा संबंधी अनेक प्रश्न सिंदबादला विचारले. त्यांनी उत्तरे ऐकून राजा म्हणाला- 'तुमचे खलीफा हारून इत रशीद फार थोर मुख्य आहेत यात सका नाही त्यांच्या विषयी माझ्या मताने जो आदर बसत आहे त्याची खूण म्हणून मी तुझ्या बरोबर त्यांना देण्यासाठी एक नजराणा पाठवावा, म्हणतो

"पाठवा! मी आनंदाने घेऊन जाईन तो नजराणा आणि मी खलीफाना आपल्या उच्च निचारांची व बोरपणाची ओळख करून देईन." सिंदबाद म्हणाला

राजाने खलीफांना दैव्यासाठी उत्तमोत्तम वस्तू भागविल्या त्यांत फक्त सहा ईंच उंचीची एक साणिक्य रत्नाची घुई होती सुरई भरून उत्तमोत्तम मोती पण सेंट म्हणून इथियोपियाच्या राजाने पाठविले राजाने एक उत्तम गालीचा पण पाठविला. या गालीचाचे विशेष म्हणजे तो सांपाच्या कातड्याचा होता. त्यावर झोपल्यास सर्व आजार बरे होतात व तवा आजार येत नाही अशी समजूत होती. नजराण्याच्या इतर वस्तूत बोनसो कामगार्याची गोळ्या.

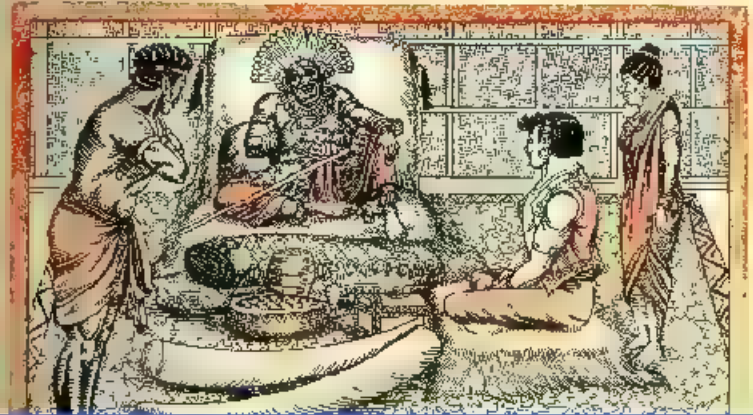
हत्तीचे मोठेमोठे दात आणि बापाद मस्तक दागिन्यांनी सजलेली एक दासी पण होती.

राजाने खलीफांच्या नावी लिहिलेले पत्र सिंदबादला दिले व म्हणाला- 'मी हा क्लानशा नजराणा खलीफांकडे पाठवीत आहे. म्हणून माझ्या वतीने खलीफांना क्षमा करण्यास विनंती कर. या नजराण्याहून जालून मोलाचा भागा त्यांच्या वरील स्नेह प्रेम भाव आदर आहे परंतु सिंदबाद तु संधेच कामगार्या देवात का नाही कायमचा रहात? तुला कोणत्याही गोष्टीची जणीष मसू तवे याची मी काळजी वाळगीन खलीफांकडे मी हा नजराणा आपल्या

प्रधानांबरोबर पाठवून देईन. बोल, मग तू राहुलोस का आमच्या देशात?

सिंदबादने, राजाच्या विनंतीस मान देऊन राहुण शक्य नसल्याबद्दल क्षमा मागितली कारण एक जहाज मुक्तेच बसल्याला निघणार होते त्याशिवाय त्याला सर्व नाते-बाईक कुटुंबासली मडळी सर्वाना भेटण्याची फार फार इच्छा होती त्याने स्वदेशी जाण्यास राजाजवळ परवानगी मागितली

सिंदबादला त्याच्या इच्छेबिछेद आपल्या देशात ठेवून येण्याचा आग्रह इथियोपियाच्या राजाने दाखविला नाही. म्हणून राजाने गलबताच्या मुख्य अधिकाऱ्याला बोलावून

सिद्दादची ओळख करून दिली आणि त्याच्या प्रवासाना सर्व खर्च स्वतः दिला. नंतर सिद्दादची सर्व जबाबदारी गलबसाच्या मुख्य अधिकाऱ्यावर टाकून सिद्दादला निरोप देणाऱ्या प्रेमाची भेट म्हणून अनेक मूल्यवान वस्तू दिल्या.

सिद्दादाने राजाचे आभार मानले आणि राजाच्या बऱ्याच मंडळींचा निरोप घेऊन गलबसात बसला. स्वदेशी परत जाण्याचा प्रवास आनंदाने पार पडला. काही दिवसांनी त्यांचे गलबत मुखरूप बसरा येथे येऊन पोचले तेव्हा सिद्दाद बगदादला परत घरी आला.

सिद्दाद बदात उत्तरन्याबरोबर सरळ खलीफाच्या खास महालात गेला आणि इथियोपियाच्या मुलतानाने दिलेला नजराणा बऱ्याच सावर केले.

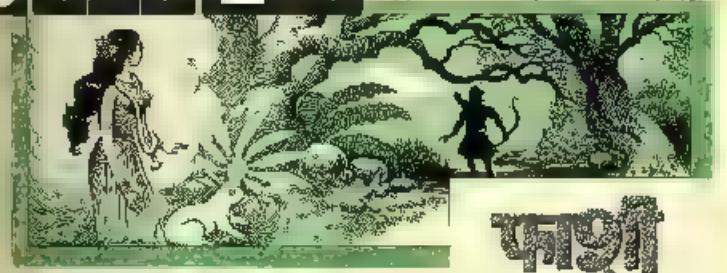
खलीफाने पत्र वाचलं व नजराणा पाहिला आणि विचारले- 'एवढा मोठा नजराणा

पाठविणारा मुलतान स्वतः फार श्रीमंत असणार नाही का?'

"गरीबपरवर! त्यात काय संशय? इथियोपियाचा मुलतान नुसता श्रीमंतच नव्हे, मनाचा पण श्रीमंत आहे. तो एक न्यायशील, धर्मशील व प्रजावत्सल मुलतान आहे" सिद्दाद म्हणाला.

खलीफाने सिद्दादला त्याच्या घाबरी स्वभावाबद्दल अनेक वस्तू प्रमाची भेट म्हणून देऊन त्याचा सत्कार केला. त्याने सिद्दादच्या सफरीचा वृत्तांत आपल्या दरबारी लेखकांकरवी लिहवून घेतला आणि जसा तुकड्या काढला तसे इतिहासात सिद्दादच्या सफरी नमूद करण्यात याव्या.

सिद्दाद खलीफांचा निरोप घेऊन आपल्या घरी आला. आपल्या नातेवाईकांना व कुटुंबियांना भेटून त्याला परमानंद झाला. नंतर त्याने पुढील आयुष्य घरीच वारामात घालविण्याचे ठरविले.

राजा नागादित्य हा एक फार पराक्रमी

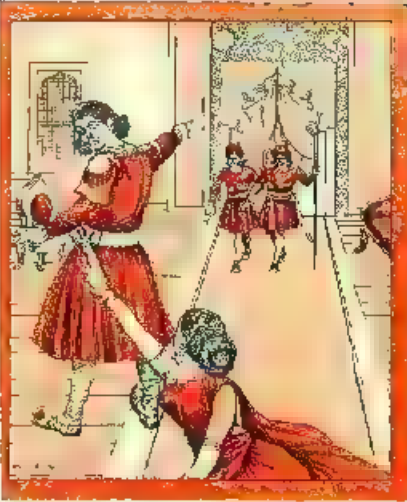
राजा होऊन गेला. त्याचा खजिना चंदी भरलेला असे. त्याचे सैन्य पण फार मोठे होते. म्हणून जवळपासचे राजे त्याचे तुरुते नाब ऐकून धरंभर कापत असा त्याचा दरार होता. त्याला कित्येक वर्षे मूलवाढ काही झाले नाही. शेवटी एक मुलगा झाला. त्याचे माव देवादित्य असे ठेवण्यात आले. राजा प्रजा सर्वांचे आपल्या युवराजावर फार प्रेम होते. देवादित्य वयात आला. सौंदर्यत त्याने सर्व विद्या संपादन करून त्यात प्राविण्य मिळविले.

नागादित्याच्या राज्याबाहेर एक जंगल होते. त्याला लोक भुतांचे जंगल म्हणत. त्यात जायला सर्व भीत परंतु पराक्रमी राजा नागादित्य ज्ञाने त्याच जंगलात शिकारीला जाण्याचे ठरविले आणि बरोबर काही शिपाई घेऊन निघाला. प्रयानाने थोड्या

दरबारी लोकांनी त्या जंगलात न जाण्याचे बंदले राजाचे मत धिरनिराळ्या प्रकारे बळविण्याचा प्रयत्न केला. पण त्याचा काही उपयोग झाला नाही. राजाच्या होक्यात जंगलात प्रवेश करण्यापूर्वीच जणुकाही भूत फिरले होते.

राजा नागादित्य ज्ञाने जंगलात प्रवेश करून पाहिले. जंगल त्याने ऐकले किवा त्याला वाटले तसे बघतच तुर नव्हतेच उरुत सुंदर होते. सर्वत्र शांतता होती. साडावर पक्षी निरनिराळे गोड आवाज काढत होते. राजा त्या जंगलात खोल भ्रम गेला. तर त्याला एक सुंदर सरोवर दिसले. सरोवराचे पाणी स्फटिकासारखे स्वच्छ होते. त्यात हस विहार करीत होते. सर्व दृश्यच मोहक होते. म्हणून राजा आपल्या अनुयायांसह त्या सरोवराच्या शिपाई घेऊन निघाला. प्रयानाने थोड्या वेळ विथारत घेऊन

तो धनूष बाण घेऊन एकराच जंगलात विकारीला निघाला.

थोडे अंतर चालून गेल्यावर राजाला एक सुंदर पांढरा ससा दिसला. राजाने त्याला एक बाण मारला. त्या वरोवर ससा अंधूक झाला व त्याच्या जागी एक सुंदर तरुण स्त्री राजाला दिसली. राजाने जो बाण सोडला होता तो कुलांचा हार होऊन तिच्या गळ्यात पडलेला होता.

'महाराज' असण ही वस्त्राला माझ्या गळ्यात घातलीय, मी प्रत्येक क्षणे! आम्हापासून मी आपली पत्नी झाले.' ती स्त्री म्हणाली.

राजा नागादित्य त्या स्त्रीचे सौंदर्य पाहून थक्क झाला होता. तो तिचा सोबत बाजल. राजा ऐकून वेदभान विसरला आणि त्या वरुण स्त्रीला घेऊन सरोवराच्या काठी आला व अनुयायांना म्हणाला— "तुम्ही राजधानीत जाऊन माझ्या लग्नाची तयारी करा."

राजा नागादित्य विवाह झाल्यानंतर आपल्या दुसऱ्या बायकोच्या प्रेमात आपली पट्टराणी व युवराज सर्वांना विसरला. त्याच्या नावाचा उल्लेख कोणी केला की राजाला राम बंदी राजाच्या दुसऱ्या बायकोचे नाव सुरसुंदरी होते. परंतु ती सरोवरी जंगलातल्या भुतांची राणी होती. तिने आपल्या मायाजाळात राजाचा मुरफटून टाकले होते. राजा तिच्या हातचे एक बाहुले झाला होता.

एकदां वर्षांनी सुरसुंदरीला पण एक मुलगा झाला. त्या दिवसापासून तिने वंचाकित्याचा काटा झूर करण्याचे ठरविले आणि राजाला म्हणाली— "माझी तब्येत दिवसे दिवस झालायत चालली आहे. आपला मोठा मुलगा देवादित्य राज्याबाहेर गेला तरच मुखादेख." आपल्या शाकट्या राणीच्या हातचे बाहुले घालेल्या

राजाने काही एक विचार न करता देवा दिलाळा देशाबाहेर निघून जाण्यास आज्ञा केली. राजाचा तो हुकुम ऐकून मोठी राणी राजवती देवी हिने राजाचे पाय धरून मुलाकडे राज्याबाहेर पाठविण्याचा हुकुम माग घेण्याबद्दल विनंती केली. परंतु राजाने तिचा बुद्धा हृष्टपारीची शिक्षा दिली आणि बोधांना राज्याबाहेर हाकलून देण्याची कामगिरी सेवापती रुद्रक यांना सोपविली.

सेनापति रुद्रक राणी राजवती देवी आणि युवराज देवादित्य यांच्या हस्तात हातकड्या घालून आपल्याबरोबर घेऊन निघ पळविले.

निघाला. परंतु त्यांना राज्याबाहेर हाकलून देण्या ऐवजी गुप्तपणे आपल्या घरी घेऊन गेला आणि बोधांना राज्याबाहेर हाकलून दिल्याचे त्याने जाहीर केले.

राजाचा प्रधान धर्मप्राण याने राजाला ज्ञातला वृद्धिभ्रम पाहून वा गोष्टीस कारण नवीन राणी सुरसुंदरी असल्याचे ओळखले. तिचा शेवट झाल्याशिवाय राजाचा उद्धार होणे शक्य नाही असे मनाशी ठरवून अंतःपुरातील एका शास्त्रीच्या हाती सुरसुंदरीला विष देवविले. पण सुरसुंदरीवर त्या विषाचा परिणाम झाला नाही. तिने ते हातकड्या घालून आपल्याबरोबर घेऊन निघ पळविले.

ते कळल्यावर धर्मप्राण जास्तच चाबरेला त्याने आपल्या धुक्या सल्ला घेण्याचा विचार केला त्याचे सुधे दूर एका पर्वतावर तपश्चर्या करीत होते धर्मप्राणाच्या तोंडी सर्व वृत्त ऐकून गुरूने सुरसुंदरीचा खेवद करण्यास उपाय सांगितला भूतांच्या जंगलात एक घारा फांवा असलेले बवाच झाड होते. त्याच्या फांवा जेवून कुटुंबात तेथे झाडाच्या खोडात एक पोकळी आहे. त्या पोकळीत एक बांदीचा दाभण आहे तो दाभण सुरसुंदरीच्या उजव्या पायाच्या अगठ्याला बोकळा संड सुरसुंदरी तत्पाळ भरेल प्रधानाने ती बोष्ट सेनापतीला सांगितली

“असावीर नक्कीच मिळेल, परंतु मला थोडी सवड द्या.” सेनापती म्हणाला.

त्याच दिवशी रात्री सेनापतीने त्याच्या घरी गुप्तपणे राहणाऱ्या देवावित्याला चांदीच्या दाभणाची गोष्ट सांगितली देवावित्य निर्बंध होवाच. ती रात्री मुतांच्या जंगलात शिरला आणि घारा फांवा असलेल्या वडाच्या झाडाजवळ गेला. त्याला त्या झाडाच्या पोकळीत चांदीचा दाभण मिळाला

देवावित्य दुसऱ्या दिवसाची रात्र पळ पर्मत जंगलातच राहला आणि रात्र पळल्यावर राजधानीत परत आला परंतु तो राजधानीत पाऊल टाकणार इतक्यात हुबंदाने राजाच्या शिपायांनी त्याला ओळखले. हे त्याला सरळ सुरसुंदरीजवळ आसने घेऊन गेले की देवावित्याला पकडून बाणल्यावर रात्री मोठे नशिय देईल. त्याप्रमाणे त्यांनी इच्छा पूर्ण केली. सुरसुंदरीने देवावित्याला राजवाड्यातच कैद करून ठेवले आणि त्याने हद्दारीची शिक्षा दिली असून राजाचा हुकूम मोडल्याबद्दल त्याला फाशी देण्याचा हुकूम देण्याबद्दल राजाचे मन वळविले

दुसऱ्या दिवशी राजाने देवावित्याला फाशीची शिक्षा द्यावी असा हुकूम सोडला

दुपारी ठाक वारा वाजता फाशी देण्याचे ठरले. घाता प्रधानासमोर एक मोठा प्रश्न आणखी उभा राहला त्याने सेनापतीला बोलावून त्याचा सल्ला घेतला

‘मुम्ही मुळीच काळजी करू नका. माझे मित्र मायाघर भांनी मला एक सुक्ती सांगितली आहे. जी नेली हे संकट बुर होईल’ सेनापती म्हणाला तेव्हा प्रधानाच्या मनाला थोडा धीर आला

प्रथमपासून योजून ठेवल्याप्रमाणे सेनापती सुरसुंदरीला जाऊन म्हणाला—‘महाराजी! मी स्वतः देवावित्याला फाशी देण्याची जबाबदारी आपल्या शिरावर

घेतली आहे. मला असे वाटते की आपण त्या भेळी आपला शत्रू कसा वरतो हे पहायला जातील इजर रहावे

सुरसुंदरीला ते मान्य झाले

ठीक दुपारी देवावित्याला फाशी देण्याच्या जागी आणण्यात आले. सेनापती हद्दक एक बोरी घेऊन आला देवावित्याला भितीला टेकून असे करण्यात आले हद्दकने बोरीचा मधला भाग देवावित्याच्या गळ्याला गाठ मारून ठेवला आणि बोरीची दोन्ही टोके दोघा बळकट व्यक्तींच्या हातात देऊन त्यांना म्हणाला—‘मी म्हटल्याबरोबर मुम्ही बोरी जोराने ओढा

सुरसुंदरी बाबू फाकी जाणार वा आनंदात पहायला अगरी जवळ जाऊन उभी राहूकी त्याच सैली सेनापती म्हणाला 'ओहा दोरी !'

दोघां जवानांनी दोरीची टोके औराने ओढली दोरीचा फास देवादियाच्या गळ्याला लागण्यापूर्वी झुटला देवा-दियाचे खाली पडल्याचे सांग करून दाभण काढून सुरसुंदरीच्या अगठ्याला बोकला बाण ही मोठ्यात एकदा ओरडली व दुसऱ्या क्षणाला मरून खाली पडली त्याच वेळी अतपुरात तिचा मुलगा मुद्धा येला दोन मेल्यावर राजाच्या डोळ्यावरची धूळ उतरली तो वेगदिल्या व आपल्या पहिल्या राणीची सवकशी करून विलाप करू लागला. प्रधान व सेनापती दोघांनी देवा-दिया व राणीला बोलावून आणले त्यानंतर सर्व मुली झाले

दोरीची दोन्ही टोके ओढल्यावर दोर फास जास्त आवळण्याऐवजी कसा काय सुटला? माघाभरने काय बरे धुन्ती केली असल? त्यान मातसात फूट कांबीच्या दोन दोघा घेतल्या त्या दोन्ही दोघा जमिनी-वर पसरून ठेवल्या. दोरीच्या रंगाच्या बारीक होत्याने दोन्ही दोघांची दोन्ही टोके धावून टाकली. देवादियाच्या गळ्यात मानंदर दोरीचा फास (विवात पहा) ओढून बारीक होण्यात धावून देवप्यात आला देवादियाच्या मागे बिल होती म्हणून दोघ्याने दोरीचा फास धावून ठेवलेला कोणत्या दिशेत नव्हता देवा-दियाच्या कंठाजवळ समोर दोरीच्या फासाची गाठ ठेवली होती घांरी ओढल्या-बरोबर बारीक दोघा सुटला म्हणून फास आवळला गेला नाही. खालच्या निचात-पडून कोणत्याही हा खेळ करून दाखविणे शक्य आहे

बाप से बेटा सवाई

एका गावी एक दरोंडखोर रहात असे त्याचे नाव गर्जसिंह होते त्याला शेरसिंह नावाचा दहा वर्षांचा मुलगा होता आपला मुलगा आपल्या सारखाच अट्टल चोर व्हावा असे गर्जसिंहला वाटे परंतु तो एकाएकी आजारी पडला व मुलाचे पुढे कांसे हीणार या काढणीत पडला

एक दिवशी गर्जसिंह शेरसिंहला बोलावून म्हणाला-''बाळ! हू अजून लहान आहेस. मी आपल्या घरागला काही गुपिते तुला शिकवून देवाची म्हणता मला ते मापूर्वी घेवम झाले नाही या आजारात कदाचित मरण ही यईल मग तुझे कासे हीणार? हू विचार मनात आला की जीव कंठापयले घंऊन तेथच अटून राहनी

'बाबा! तुमचा मुलगा असून मी तुमचे नाव उज्वाळ करणार नाही असे काटने का तुम्हाला? 'बाप से बेटा सवाई जातुं हे

मी सिद्ध करून दाखवीन.'' शेरसिंह म्हणाला. मुलाचे म्हणण ऐकून गर्जसिंहाची काढणी दूर झाली नाही उलट वाढली

दिवसामागून दिवस लोटत होते एक दिवशी दुपारच्या सुमारास शेरसिंह गावा-बाहेरच्या बिहीरीवर जाऊन बसला गावातल्या बायका बिहीरीवर कपडे धुवून व पाणी काढून घंऊन निघून गेल्या आता बिहीरीवर एकवेखील मनुष्य उरला नव्हता सध्याकाळामेरे कोणी त्या बिहीरीवर जात ही नसे त्यावेळी शेरसिंहला दुसून येत असलेला एक परदेशी विसला तो विसायला ऊच व आडवांड होता. बोक्याला पागोट होती त्याच्या खांद्यावर दोन तीन गाठोडी होती. त्या माणसाच्या पाहताच शेरसिंहाने तो वाणी वस्ताद चोर असावा व रात्री कोठ तरी चोरी केली असावी हे ओळखून तो चोरीचा माल कोणत्यातरी बाजारात

विकायला बंजून चालला असावा असे शेरसिंहाला वाटले.

त्याला एक उपाय सुचला तो रडण्याचे सोंग करून विहिरीत बांकून पाहू लागला. मुलाच्या कानात सोंग्याची कुंडळे आहेत हे बोराला दिसते. जनळपास कोणी नाही हे पाहून चोर त्या संधीचा फायदा घ्यावा म्हणून विहिरीजवळ आला. जवळ बंजून पाहतो तर मुलगा रडत होता म्हणून बोराने मुलाला विचारले- 'काय रे बाळा! कां, रडतोस कां!'

शेरसिंह आपली जास्त मोठ्याने रडू लागला आणि विहिरीत बांकून पहात म्हणाला- "माझा गळघातला सोन्याचा हार विहिरीत पडलाय हो! मला विहिरीत उतरता येत नाही घरी गेल्यावर हार हरवलेला पाहून माझे बाबा मला मारतील."

"रडू नकोस हा घे साऊ, मी तुला हार विहिरीतून काढून देतो छु बाहेर वसून

ही गाठोडी आहेत ना यांच्यावर जरा लक्ष ठेव ' असे सांगून बोराने एका गाठोड्यातून मिठाई काढून मुलाला दिली आणि गाठोडी कळव्यावर ठेवून विहिरीत उतरला.

शेरसिंह त्या बोराला विहिरीत उतरलेला पाहून त्याची सगळी गाठोडी उजकून पळून गेली.

मुलाबद्दल ती गाठोडी पाहून गणसिंहाने त्याला विचारले- 'मुला! ही गाठोडी कसली रे?'

शेरसिंहाने आपल्या मराकमाचे वर्णन करून सांगितले. बापलेकानी गाठोडी उघडून पाहिली. त्यात सोन्या बांदीचे दागिने व मूल्यवान कपडे होते. ते पाहून ही नक्कीच बोरीचा मास आहे हे गणसिंहाने ओळखले. तो आनंदाने आपल्या मुलाला म्हणाला- 'बाळ! तू तर 'जापसे बेटा सवाई' मिचालास!' आता मी तुला काय शिकविणार?

द्रौपदीच्या स्वयंवराची बात ऐकून दूरदूरच्या देशांचे राजकुमार कांपिल्य-तगरी एकत्र जमले त्यांच्या उत्तमधात्री व्यवस्था निरनिराळ्या मुहालात करण्यात आली होती पांडव व कुंती एकत्र कुमाराच्या घरी उतरले. आपली ओळख न देता ते राकस भक्षुकरी मागून राहू लागले.

आपल्या मुलीचे लग्न वर्जुनाशोच व्हावे अशी मनापासून इच्छा असून ही वृषदाने ती गोष्ट उघड कोणाला सांगितली नाही परंतु अजुनाशिवाय इतर कोणाला दवव होणार नाही अशी अट त्यान स्वयंवरासाठी ठेवली त्याने एक विचित्र अनुष्य तयार करून ठेविले. स्तर छप्पराला दोंगलेल्या मस्सयवतालीळ फिरत्या माझाच्या दोळ्यांचे

प्रतिबिंब पाहून लक्ष्यबंध करील त्यालाच द्रौपदी स्वयंवराची माझा घालोळ असे लवाने जाहीर केले.

कौरव, कर्ण, इतर राज भाव्याची पत्नीला पाहण्यासाठी आले होते. राजान सर्वांच्या आतिथ्य सत्काराची उत्तम सोय केली होती कांपिल्यनगराची शोभा अदर्शनीय होती.

राजधानीच्या ईशान्येला स्वयंवराचा मांडव उभो करण्यात आला होता सर्व राजांना व ऋषीमुनींना बसण्यासाठी योग्य आसनांची व्यवस्था करण्यात आली होती क्षत्रिय व ब्राह्मण यावास्थानां येऊन बसले ब्राह्मणांच्या मध्य ब्राह्मण वेषधारी पांडव बसले होते.

द्रौपदी स्वयंवर

त्या दिवशी द्रौपदीला सुगंधी द्रव्ये व उबटणे लावून स्नान घालण्यात आले. नंतर सुंदर वस्त्राळकर पारण करून व हातात वरमाळा घेऊन ती द्रुपद राजाने दाखविलेल्या जागी येऊन उभी राहली.

द्रुपदाने पुराहित सोमक यांची अग्निकुंड तयार करून अग्निहोत्र झाल्यावर द्रौपदीला आखीर्वाद दिला. द्रौपदी मांडवात येऊन उभी राहल्याच सर्व बंगलवाद्ये वाजू लागली.

नंतर द्रौपदीचा भाऊ धृष्टद्युम्न मांडवाच्या संघोषव येऊन उभा राहला व सर्व वाद्ये बंद करायला समील आणि सर्व राजकुमारांना अनुष्य बाण व मत्स्यबाण

दाखवून म्हणाला—“हे पांच बाण आहेत यांपैकी एक धऊन या धनुष्याने जो कोणी मत्स्यभेद करील त्याला माझी बहीण द्रौपदी वरमाळा बसलील.”

नंतर त्याने द्रौपदीबरोबर आऊन सर्व राजे व राजकुमार यांचा परिचय करून दिला. त्या सर्वांबरोबर दुर्योधन आणि कौरव, शंख, त्रिशूल, शकुनी, अश्वत्थामा, अकूर, सांव, प्रद्युम्न, कृष्ण, कृतवर्मा, अग्निसद, त्रिशुपाल, चित्रांगद, भगवत्, पौंड्रक, वासुदेव इत्यादि राजकुमार होते. कामदेवाच्या सहाय्या बापासारखी द्रौपदी सुंदर दिसत होती. तिला पाहून सर्वांचे डोळेच जणू काही विपून गले. कृष्णाने ब्राह्मणांमध्ये असलेल्या पांडवांना पाहून कोळसले व ती गोष्ट खेजारी बसलेल्या बलरामाला संमिलली.

मत्स्यभेद करण्यासाठी एकामाथून एक किरमेक राजकुमार, जाले काही धनुष्य उचलू न शकल्यामुळे, आणि काही त्यावर दोरी चढवू न शकल्यामुळे, अपमानित होऊन परत आपल्या जागेवर बसून बसले. कनक राजकुमारांनी हस्त टेकल्यावर कर्ण पुढे आला त्याने धनुष्यावर दोरी चढवून बाण ठेवून नेम घेतला. त्यावेळी तो नक्कीच

चांगोडा

गोपळ उद्गून गेला. स्वयंवर मोडले की काय असे सर्वांना वाटले त्याचवेळी ब्राह्मणांच्या रांगेत बसलेला अर्जुन उद्गून मत्स्ययंत्राकडे जाऊ लागला सर्व चकित होऊन त्याच्याकडे पाहू लागले सर्व ब्राह्मण चकित होऊन परस्परंगकडे पाहू लागले एक तरुण ब्रह्मण म्हणाला: “शल्य, जरासंध शिशुपाल आदिकांसारख्या भद्राक्रमी क्षत्रिय वीरांनी माघार घेतली तेथे हा ब्राह्मण कुमार काय करणार?”

पण काही बृद्ध ब्राह्मण म्हणाला: “हा कोणीतरी बद्धभुत शक्तिशाली तरुण दिसतो. नाहीतर पुढे येण्याची हिंमत म्हात दाखविलीच नसते

अर्जुनाने घनुष्याजवळ जाऊन प्रथम त्याला द नंतर प्रभेत हजर बसलल्या सर्वांना नमस्कार केला आपल्या शुरुवातीचे व श्रीकृष्णाचे मनातल्या मनात स्मरण केले आणि ते धनुष्य घनुष्यामादल सहजी उचलल आणि एक बाण उचलून क्षणाधीत मत्स्यभंद केला. सर्व धक्क होऊन त्याच्याकडे पाहू लागले. ब्राह्मण जातदाने ताचू लागले. त्याचवेळी सृष्टिस्त्रि नकुल व सहदेवाला घेऊन ते उत्तरल होते तिकडे निघाले परंतु द्रुपदाची नजर मागे राहिली

आणि आश्चर्ये या भावनांनी अर्जुनावर खिलली होती

सर्व क्षत्रिय राजकुमारांना एका ब्राह्मण कुमाराने द्रौपदी सारख्या सुंदर क्षत्रिय राजकन्येला जिकल्याबद्दल अपमान वाटला ते म्हणाले: “हा द्रुपद राजा एका ब्राह्मणाच्या पौराणीक राजकन्येचा विवाह करून देणार? द्रुपदाने क्षत्रिय जातीचा अपमान केला आहे त्याची सोड मोडल्याशिवाय आमच्या मनाचे समाधान होणार नाही द्रौपदी कुसुम्या क्षत्रिय राजकुमाराशी विवाहाला तयार असेल तर ठीक, नाही तर आम्ही हा विवाह मंडप जाळून उध्वस्त करू.” असे म्हणत सर्व राजे व राजकुमार आपापली शस्त्रास्त्रे घेऊन द्रुपदाच्या अंशवर धावले. द्रुपद घाबरा जळून ब्राह्मणांच्या घोळक्यात उभा राहिला

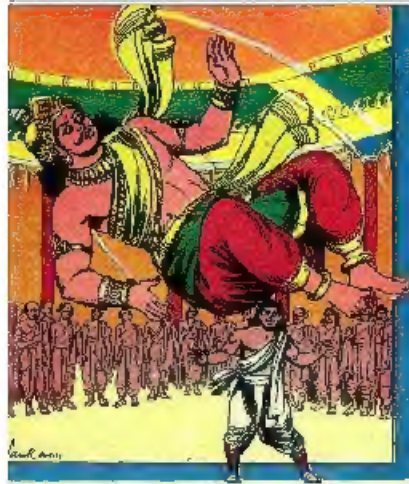
भीमाजुनांनी द्रुपदावर चालून जालल्या क्षत्रिय वीरांना अडविले क्षत्रियांनी शस्त्रे कपटी केली. भीमाने एक बाण उगटून सर्व बाण अडवून बसले आणि अर्जुनाच्या शंजारी येऊन उभा राहिले ब्राह्मणांनी द्रुपदाच्या रक्षणार्थ क्षत्रियांवर दगडांचा वर्षाव सुरू केला अर्जुनाने त्या सर्वांना तसे न करण्यास सांगून द्रुपदाने स्वयंवरासाठी

तयार करविलेले धनुष्य उचलून क्षत्रियांवर शस्त्रे मारू केली शल्य व कर्ण घोडांनी ते पाहिले आणि ठरविले की ब्राह्मण असला म्हणून काय झाले? त्याने क्षत्रियांचा जो अपमान केला आहे त्याबद्दल त्याला शिक्षा दिलीच पाहिजे अर्जुनाने कर्णावरच बाण सोडायला सुरुवात केली अर्जुनाचा पराक्रम पाहून कर्ण चकित होऊन उद्गारला: “हे ब्राह्मणा! तुझी अस्त्रविद्या अबुधुत आहे कारण माझी बरोबरी करू शकणारा अर्जुना शिवाय दुसरा कोणी आजपर्यंत नजरेस आला नव्हता खरे सांग तू कोण आहेस?” परंतु अर्जुन काहीच बोलिले

यशस्वी होईल असे सर्वांना वाटले भाटानी कर्णाच्या क्षीर्याची स्तुती गायली ती ऐकून द्रौपदी म्हणाली: “मी श्रुतपुत्राची विवाहास तयार नाही कर्ण क्रोधाने हंसत एकदा सूर्याकडे पाहून रागावताने दूर निवृत्त गला कर्ण गत्यंतर शिशुपाल जरासंध शल्य आदिकांनी मत्स्यभंद करण्याचा अवशस्वी प्रयत्न केला आणि आपापल्या आसनाकडे निवृत्त गेल कृष्णाने वृष्णी, भोज अंधक इत्यादि धादव राजकुमारांना मत्स्यभंद न करण्यास सांगितले

त्यानंतर एकाही राजकुमाराला पुढे येण्याचे धाडस झाले नाही प्रेक्षक लोकांत

नाही. त्याचे तेज पाहून कर्णाने स्वतःचे सुद थांबविले.

मध्यंतरी कुसरोकडे शत्रु व भीम यांच्या मध्ये सल्लयुद्ध सुरू झाले. भीमाने शत्र्याचा वचाव व्हावा व आपल्या हाती त्याला मरण येऊ नये या हेतूने त्याला बर उजळून दूर फेकून दिले. सर्व ब्राह्मण खदखदां हंसून टाळ्या वाजवू लागले. इतर राजकुमारांनी भीमाचा तो पराक्रम पाहून त्याच्या वाटेस जाण्यात अर्थ नाही असे सनातत्या मनाक ठरविले.

परंतु या घटनेवरून एक मोष्ट स्पष्ट झाली की हे लोक कोणी सामान्य ब्राह्मण

नाहीत. हे कोण असावेत बरे याविषयी सर्व आपसात कुजवूज करू लागले. कृष्ण म्हणाला—“या ब्राह्मणाने द्रौपदीला स्वयं-वराच्या जटीत्रयाचे जिवाचे आहे. अश्वि राजकुमारांशी धर्मयुद्ध केले आहे. तेव्हा त्यांच्याशी पुढे युद्ध करण्यात शहाणपण नाही.” कृष्णाचा सल्ला मान्य करून सर्व सजकुमार झुकट्याने निघून गेले.

तिकडे कुसाराच्या घरी कुंती पांडव परत न आल्यामुळे काळजीत पडली. दुर्योधन आदिक कौरवांनी दगा करून त्यांना ठार तर केले नव्हते. परंतु युधिष्ठिराबरोबर नकुलसहदेव परत आले. त्यानंतर शेंड्याच नेळाने भीमार्जुन द्रौपदीला घेऊन येऊन पोचले. येतांच आईला म्हणाले—“आई! शिक्षा घेऊन आलो आहो.” त्यावेळी कुंती चरात होती तिने बरोबर आलेल्या द्रौपदीला पाहिले नव्हते. परंतु बाहेर येऊन पाहते तर भीमार्जुनांबरोबर द्रौपदी उभी होती कुंती अवाक होऊन तिचे सौंदर्य पहात उभी राहली.

त्यानंतर कुंती युधिष्ठिराच्या म्हणाली—“मुला! मी चुकले. भीम व अर्जुन भिक्षा घेऊन आले. म्हणाले. म्हणून सर्व मिळून वाटून घ्या. म्हटले मी! मी आजपर्यंत कधी

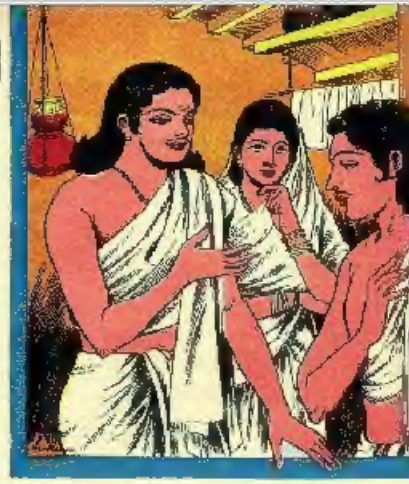
सोटे बोलले नाही. या कन्येशी तुम्ही पांचही जणांनी संसार केल्यात तर ते धर्म-विषय बर्तन होईल. तसे केले नाहीत तर माझे म्हणणे खोटे ठरेल. म्हणून तुम्हीच विचार करून कतय करावे ते ठरवून करा.”

युधिष्ठिर काही वेळ विचार करीत उभा राहला आणि थोड्या वेळाने मातेच्या मनाचे तात्विक करून अर्जुनाला म्हणाला—“अर्जुना! तू अलीला साक्षी ठेवून या कन्येशी विवाह कर.”

ते ऐकून अर्जुन म्हणाला—“दादा! हे कासे रे? तू व भीम दादा दोघे अजून अविवाहित आहां. मग मी लग्न करणे कासे थोभेल?”

परंतु त्यावेळी पांचही पांडवांच्या मनात द्रौपदीशी विवाह करून घेण्याची इच्छा उत्पन्न झाली. आई व अर्जुन जे म्हणाले ते सर्व सर्व लक्षात घेऊन युधिष्ठिर म्हणाला—“तर मग थक, आपण पांचही जण हिच्याशी विवाहबद्ध होऊ.” ते ऐकून सर्वांना बरे वाटले.

त्याच वेळी श्रीकृष्ण बलरामाला बरोबर घेऊन पांडवांचा शोध काढीत तेथे येऊन पोचला. त्याने युधिष्ठिराला व कुंतीला नमस्कार केला. युधिष्ठिराने कृष्णाला

विचारले—“कृष्णा! आम्ही ब्राह्मण वेध धारण करून अज्ञातवातातच राहत आहो. तू कोसे काय आम्हांला ओळखलेस आणि इकडे कसा काय आलास?”

कृष्ण स्मित करून म्हणाला—“राजा! पराक्रम कोठे लपविता येतो का? आज भीमार्जुनांनी जो पराक्रम गाजवला तो पाहून तुम्हांला ओळखणे अशक्य होते असं वाटते का तुला? दुर्योधनाचा दुष्ट हेतू फसला. हे बरे झाले. तुम्ही लोकांच्या नजरेस न पडणेच तूर्त बरे!” असे सांगून कृष्ण पांडवांचा निरोप घेऊन बलरामा-बरोबर निघून गेला.

चांदोवा

चांदोवा

तिकाडे पत्त्यभेद करून द्रौपदीला जिकणारा ब्राह्मण कोण हे धृष्टद्युम्नाला किंवा कोणालाच बळले नाही. ती कोठे उतरणा आणि द्रौपदीला घेऊन ती कोठे गेला हे त्याला कळले नाही. म्हणून धृष्टद्युम्न इतर ब्राह्मणांबरोबर गुप्तपणे निघाला आणि अर्जुनाचा शोध काढीव कुंभाराच्या पराजवळ येऊन लपून बसला.

कृष्ण व बलराम निवून येत्यावर भीम, अर्जुन, नकुल व सहदेव माधुकरी घेऊन आले. कुंतीने त्यातला थोडा भाग पाहुण्यां-माही काढून देवून बाकी माधुकरीचे दोन वाटे केले. एक वाटा बीमाला व दुसरा बाकी चौघांना वांटून देण्याचे काम द्रौपदीला सांगितले. द्रौपदीने तसे केले. जेवणालाच आटोपल्यावर गवत अंथरून त्यावर हुरणाचे कातडे घालण्यात आले. त्यावर सर्व ओपले. द्रौपदी पांढऱ्याच्या पावाजवळ ओपली.

पांढऱ पडल्या घडल्या व्यूहभेद व विभिन्न प्रकारची शस्त्रास्त्रे यांची चर्चा करू लागले. आठ लपून धृष्टद्युम्न ते सर्व ऐकत होता. त्यांच्या नीलव्यावरून हे ब्राह्मण नमून क्षत्रियवीर असणार असे त्याला पक्के वाटू लागले. परत येऊन त्याने आपल्या पित्याला जे ऐकले ते सर्व सांगितले. म्हणाला—

“आपल्या कुण्हेला दोघे बरोबर घेऊन गेले होते. पण ते उतरले आहेत तेथे आणखी तिघे आहेत. रयांची आई पण त्यांच्या बरोबर आहे. मला वाटते हे पंच पांडवच असले पाहिजेत.” धृष्टद्युम्न दुपदाला म्हणाला.

दुपदाला त्याची दृष्टा पूर्ण झाल्याबद्दल बरे वाटले. त्या पांच बंधूविषयी आणखी माहिती काढून आणण्यासाठी दुपदाने आपल्या पुरोहिताला कुंभाराच्या घरी पाठविले.

लेनिनचे बालपण

व्लादिमीर इलिच उव्वाकोव (लेनिन)

याचा जन्म २२ एप्रिल १८७० रोजी रशिया मीमिस्को नामक गावी झाला. हे गाव व्होल्गा नदीच्या काठी आहे. वस्तु मंदिर लेनिनच्या नावावर या गावाचे नाव ठरविलेले देखण्यात आहे.

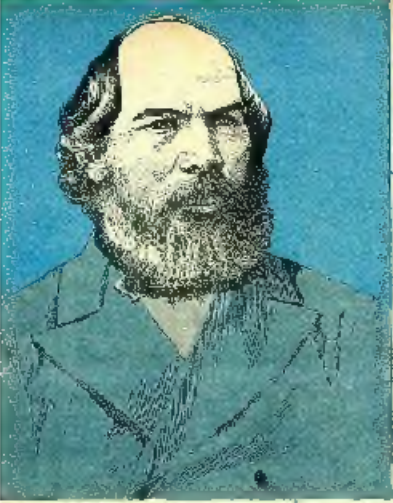
लेनिन माव्याय धडिस्ताने नाव देण्या निकालावेच जन्माला आला. त्याचे घराने साधारणतः १५०० रूबलपेक्षा जास्त होते. इतरां निकालावेच यांनी आपल्या वडील वृद्धाच्या मदतीने शिक्षणाला पुरा केला आणि शिक्षक झाले. शिक्षकांत एक लोकप्रिय शिक्षक म्हणून त्यांची गणना होत होती कारण त्यांनी शिक्षकांना काही झाले नाही की कोणत्याच नमुन्यावरून बरे उपकरणे केले नाही. त्यांच्या ते आपल्या विद्यार्थ्यांना शिकविले. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना खरेच घडणूक वाटता बरे.

गावे व्होल्गा विद्यार्थ्यांना ते घरी बोलावून कुठेत शिकवीत. लेनिनचं गावे गाव्यांसाठी व कोक्याच्या मुलांसाठी त्यांनी मूकळां शाळा काढण्यात बरे केले.

लेनिन यांची आई मारिया अलेक्झांद्रोवना होते. जेव्हा एक डॉक्टर होती. मारियाचे बालपण जास्त कठिन जेव्हावातच गेले. शेतकऱ्यांची दिव्यावर कार मर्जी होती. दिव्या उघड होऊन मिमस्को साधारणतः मनोविशेषकरी असताने गेले. ती घरा-बाहेर पाहूची जाताने नव्हे. तिचा सर्व वेळ भुव्या पावनापोषणाला जात असे.

लेनिनला आईचे दिव मरतून मिळाले होते. लेनिन हे आपल्या आईचे दिव्यांचे तिसरे बाल. त्यांना आल्या त्यांची एक बहीण होती. ती लेनिनहून दोन वर्षांची लहान होती. त्यांच्या बालाभूत घर जणू काही दुमदुबल असे.

लेनिनच्या बडील

लेनिन यांना पांचवे वर्षे लागले तेव्हा त्यांची आई स्वतः त्यांना शिकवू लागली. लेनिनचे बडील बालोपयोगी पुस्तके व नियतकालिके मागवीत. लेनिन व ओल्या ती पुस्तके व मासिके तासन तास वाचीत बसत. हळू हळू त्यांनी रशियाचा इतिहास साचायला व रशियन भाषेतील कविता पाठ करायला सुरुवात केली. थोडा वेळ अभ्यास करून दोघे खेळत. उन्हाळ्यात पटबंध आणि झाडावर चढणे यात त्यांना मजा वाटे. हिवाळ्यात बर्फ पडे तेव्हा बर्फावरून घसरणे व बर्फाचे तुकडे फेकण्याचे

Fullscreen

127

X

◀

⌂

▶

68 / 80

खेळ दोघे खेळत. थोडा मोठा झाल्यावर बाल लेनिन स्केटिंग खेळायला जाऊ लागला.

लेनिन लहानपणी थोडा खोडकर व खट्याळ होता. पण त्याच्यात एक चांगला गुण होता. तो कधी खोटे बोलत नसे. कधी त्याच्या हातून चूक घडली की ती तो कबूल करी. पाच वर्षांचा असताना लेनिन याने आपल्या मोठ्या बहिणीची फुटपट्टी तोडून टाकली आणि जाऊन ती बहिणीला दाखविली. ती चूक आपली असल्याचे सांगितले पण.

“फुटपट्टी कशी रे तुटली?” बहिणीने विचारले.

“अशी गुढ्यावर ठेवून मोडली!” असे सांगताना त्याने अभिनय पण करून दाखविला.

“लेनिन बापली चूक लपवीत नाही. हा एक चांगला गुण आहे त्याचा!” असे आई नेहमी म्हणे.

लेनिन आठवर्षांचा झाला असेल. तेव्हा एक गोष्ट घडली. एकदा लेनिन आपल्या भावंडांबरोबर कजान येथे आपल्या नाते-ब्राह्मणांच्या घरी गेला. तेथे खेळता खेळता त्याने चुकून एक टेबल व्हाकलले. म्हणून

टेबलावर ठवलेली पाण्याची सुरई खाली पडून फुटली.

घरातल्या लोकांनी विचारले-“कोणी केले हे?” सर्व “मी नाही, मी नाही” असेच म्हणाले. लेनिन पण म्हणाला-“मी पण नाही पाडली.”

बोनतीन बहिण्यांनी सर्व सीम्बिनसला परत आले. लेनिनची आई मुलांना ओपवीत होती. तेव्हा लेनिन आईकडे पाहून एकाएकी रडू लागला आणि म्हणाला-“आई! मी खोटे बोललो, मी नाही सुरई फोडली असे म्हणालो होतो. पण मीच पावली होती सुरई!” असे म्हणत लेनिन आणखी मोठ्याने रडू लागला.

साडे नऊ वर्षांचे वय असेल, लेनिन झालेत जाऊ लागला. तो एक हुशार विद्यार्थी होता. “आमच्या बडिलांनी अभ्यास आणि सर्व कामे मज लावून करण्यास शिकविले” असे लेनिन सांगत. लेनिनचे शिक्षक सांगत की ‘लेनिन लक्ष लावून वर्गात शिकवलेल्या प्रत्येक बंडा ऐकतो म्हणून तो वर्गात पहिला बेईल.’ तो घरचा अभ्यास इतर मुलांच्या बांधी करून टाकी. अभ्यास झाल्यावर उरलेला वेळ गप्पात खेळण्यात

लेनिनची आई

व मुलांच्या खोड्या काढण्यात घालवी. लेनिनचे बडील कधी घरी रहात तर ते त्याला आपल्या खोलीत बोलावून नेत. अशा तऱ्हेने इतर मुलांच्या खोड्या त्याने काढू नये याची ते काळजी घेऊन घेत. बडील लेनिनचा अभ्यास झाल्यावर तो तपासून पहात. पण एकदेखील चूक निघत नसे. तेव्हा ते लेनिनला दुसरे काही तरी काम देऊन त्यात गुंतवून ठेवीत. नाहीतर दोघे मिळून बुद्धिचळ खेळत. बडिलांच्या गैरहजेरीत लेनिन खूप दंगामस्ती करत असे

लेनिनच्या बडिलांना बुद्धिवळांचा नवद होता. तोच साध त्यांच्या मुलांचा पण लागला.

लेनिन कोणतेही काम करायचे शाले की ते भव लावून करी. त्याने पुस्तके वाचून बुद्धिवळांचा खेळ चांगला शिकून घेतला. तो कोणत्याही शादी गेला किंवा प्रवासात असला की बुद्धिवळांचा डाय बरोबर घेऊन जाई. विद्यार्थी दलाने लेनिन आपल्या मोठ्या भावाशी बुद्धिवळे खेळण्यात समून आई. मोठा भाऊ साध जे काम करी, तेच लेनिन पण करी. लहानसहजाने कामे बुद्धी तो आपल्या मोठ्या भावाची नक्कल करून करी. साध स्वभावाने खोशा गंभीर होता. तो स्वभावाने विचारशील व कर्तव्यपरायण मुखा होता. त्याच्या या गुणांचा परिणाम लेनिनच्या मनावर बिबला. लेनिन याने आपल्या मोठ्या भावाचे मन लावून काम

करणे, श्रमाधिकपणा, कर्तव्यपरायणता आणि अहंकार हे गुण वचकले.

लेनिनचे त्याचा मोठा भाऊ साध याच्यावर फार प्रेम होते. "कामातच नव्हे तर लोकांची कसे वागवणे किंवा बोलणे या बाबतीत देखील साध हा आमचा सर्वांचा आदर्श होता. त्याची व्यायशीलवृत्ती, कौशल्य व वक्तृत्व लावून काम करण्याचा स्वभाव हा त्याच्या गुणांचा फगडा आमच्या मनावर बसला." असे व्लादीमीर लेनिन म्हणू. लेनिन स्वभावाने तापट होता. परंतु साधचा शीत स्वभाव, आत्मबयम इत्यादी गुणांमुळे सर्वांच्या स्वभावात मुख्य करून लेनिनच्या स्वभावात बदल झाला. आपल्या मोठ्या भावाचे अनुकरण करून लेनिनने आपल्या उणिवांवर जय मिळविला. मोठा भावावर लेनिनला कधी कोथ आला नाही. (चालू)

लेनिनच्या जन्मस्थान

फ्रा कच्या स्वातंत्र्याचे 'नोन ऑफ थार्क' हे चिन्ह आहे. हिचा 'ऑलिंपिक कॅम्पा' असे म्हणतात. पांचवे वर्षांपूर्वी या तरुण मुलीचा सजीव देह त्या जालंध्यात आला त्या रुग्ण नगरी तिचे स्मारक चिन्ह बनविण्यात आले आहे. ८ मे हा फ्रेंच राज्यक्रांतीचा दिवस आहे. कोव जेम ऑफ थार्कचा पण स्मारक दिवस आहे. ही एक आश्चर्याचीच गोष्ट म्हणावी लागेल की ८ मे १९४३ या दिवशीच टयूमिन्स नगर ट्रेडोल शत्रुच्या हातातून स्वतंत्र झाले.

